

RNI No. MAHBIL/2011/39044

ग्राहक हिताय
ग्राहक सुखाय

मुंबई ग्राहक पंचायत

Grahak Tituka Melavaava

ग्राहक

तितुका मेलवावा

Member of
Consumers International

HACKED

RNI No. MAHBIL/2011/39044

मुंबई ग्राहक पंचायत**विश्वस्त मंडळ**

डॉ. बाळ फोंडके
अनुराधा गोरे
ललिता कुलकर्णी
अनुराधा नरसाळे
संजीव मंत्री

अध्यक्ष

डॉ. बाळ फोंडके

उपाध्यक्ष

अनुराधा गोरे

कार्यकारी मंडळ

अॅड. शिरीष देशपांडे (कार्याध्यक्ष, स्वीकृत)
अनुराधा देशपांडे (कार्योपाध्यक्ष)
प्रभाकर गवाणे (कार्योपाध्यक्ष)
अनिता खानोलकर (कार्यवाह, स्वीकृत)
ज्योती मोडक (कार्यवाह)
रविंद्र सहस्रबुद्धे (खजिनदार)

सभासद

श्रीम. शीला देवळेकर
श्री. राजेंद्र राणे
श्रीम. शुभदा चौकर
श्रीम. अनघा आचरेकर
श्रीम. मंगला गाडगीळ
श्रीम. शर्मिला रानडे
श्री. आलोक हर्डीकर
श्री. विवेक केळकर
श्री. प्रकाश पाटील
श्री. उदय पिंगळे (स्वीकृत)
श्रीम. नेहा जोशी
श्रीम. कल्पिता रानडे
श्री. विनायक सोमण (स्वीकृत)
श्री. सुधीर तावरे

निमंत्रित**• संघटन विभाग प्रमुख**

या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या मतांशी संपादक/
संघटना सहमत असतीलच असे नाही.

अनुक्रमणिका

संपादकीय	४
बँकेतील सर्व ठेवी संपूर्ण सुरक्षित हव्यातच!	५
कल्याण-डोंबिवलीत चोर सोडून संन्याशाला फाशी!	६
मालाडमध्ये बँकिंग साक्षरता	७
अति लोभ घातक	८
बोरिवली विभागात संघप्रमुख शिबीर	९
कार्यकर्त्यांचे बळ वाढावे	१०
स्वयंपाकघरातील मदतनीस	११
विदेशी चलन कुठून घ्याल?	१३
दापोली पेठ - आरंभ नववर्षाचा	१४
वाचू आनंदे	१५
राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त विविध कार्यक्रम	१६
कलात्मक, रंजक BIS स्टँडर्ड कार्निवल !	१७
अलिबाग पेठेत अनोखे उपक्रम	१८
पुणे पंचायत पेठ अनोख्या उत्साहात साजरी	१९
पेणमध्ये वार्षिक स्नेहमेळावा	२१
Block Social Media Access for Children	२२

ग्राहक तितुका मेळवावा

१ फेब्रुवारी २०२५

पौष/माघ १९४६

इकडे लक्ष द्या!

‘ग्राहक तितुका मेळवावा’ हे आपल्या संस्थेचे मुखपत्र. ग्राहक चळवळ आणि संस्थेत घडणाऱ्या घडामोडी यांची माहिती देणारे अतिशय उत्तम मासिक. सदस्य आणि संस्था यांच्यातील हा माहितीचा दुवा. हे मासिक संस्थेच्या प्रत्येक सदस्याला दर महिन्याला त्यांच्या मागणीनुसार देण्यात येते. सदस्यांनी कृपया आपले मागणीपत्रक भरताना अगदी आवर्जून रकान्यापुढे १ असा आकडा टाकून मागणी नोंदवावी ही विनंती. **मागणीनुसारच** अंक देण्यात येईल याची कृपया नोंद घ्यावी. या अंकासाठी कोणतेही मूल्य आकारले जात नाही.

❖ संपादक :- शुभदा चौकर

❖ संपादकीय साहाय्य :- नेहा जोशी, सुमिता चितळे, उदय पिंगळे, निवेदिता महाजन

❖ सल्लागार :- अॅड. शिरीष देशपांडे, वसुंधरा देवधर

❖ मुखपृष्ठ :- राजेंद्र राणे

❖ अक्षरजुळणी व रचना, कला व मुद्रण :- इंडिया प्रिंटिंग वर्क्स, वडाळा, मुंबई

संपादकीय

बँक या व्याख्येला तरी जागा!

बँक या शब्दाच्या व्याख्येत सुरक्षितता आहे. अधिकृत व्याख्येनुसार जिथे आपण आपले पैसे सुरक्षित साठवून ठेवू शकतो, काढू शकतो, पैसे उसने घेऊ शकतो, त्या पुंजीतून व्यवहार करू शकतो अशी व्यवस्था! जुन्या गोष्टींमध्ये आपण वाचायचो की जास्तीचे धन मडक्यात ठेवून ते मडके पुरले जायचे. सावकारी हा पेशा खूप जुना आहे. प्राचीन भारतात सावकारीचे संदर्भ सापडतात. पुढे त्यातून पतपेढ्या सुरू झाल्या. बँक ऑफ हिंदुस्तान ही भारतातील पहिली बँक, १७७० साली कोलकोत्यात सुरू झाली. १९०६ ते १९११ या काळात अनेक स्वदेशी बँका भारतात सुरू झाल्या. १९३५ मध्ये रिझर्व्ह बँक स्थापन झाली आणि त्याबरोबरच कायदानुसार ती बँकांची बँक ठरली. स्वातंत्र्यपूर्व काळात अनेक बँका बुडालेल्या आहेत. स्वातंत्र्यानंतर लगेच बंगालमध्ये काही बँका बुडाल्या. ठेवीदारांचे नुकसान झाले. तेव्हापासून बँक ठेवी सुरक्षित असल्या पाहिजेत अशी चर्चा सुरू झाली. १९६० च्या सुमारास आणखी काही बँका बुडल्या. बँकेत पैसे साठवणाऱ्या लोकांचे नुकसान होणे हे बँक नामक यंत्रणेच्या व्याख्येशी हे विसंगत होते. त्यातून बँकेतील पैशांची सुरक्षितता काही प्रमाणात तरी अबाधित ठेवण्याची कल्पना रुजली. १९६० मध्ये Deposit Insurance Corporation (DIC) स्थापन झाले. सुरुवातीला फक्त मोठ्या कमर्शियल बँकांतील ठेवीनांच या योजनेनुसार संरक्षण होते. नंतर काही सहकारी बँकाही त्यात आल्या. १९७८ पासून अधिक व्यापक असे The Deposit Insurance and Credit Guarantee Corporation अस्तित्वात आले. ही यंत्रणा असूनही अनेक वर्षे ही सुरक्षा हमी तुटपुंजी होती. २०२० पासून ५ लाख रुपयांपर्यंतच्या ठेवींना विम्याचे संरक्षण मिळू लागले. अर्थात हीही रक्कम कमीच आहे.

एखादी बँक बुडाल्यास त्या बँकेच्या सामान्य ग्राहकांना फक्त पाच लाख रुपयांपर्यंतच्या ठेवी मिळण्याची हमी. बाकीचे पैसे बुडाल्याची नाहक शिक्षा! वास्तविक बँकेच्या व्याख्येत असलेल्या सुरक्षितता या गुणधर्मानुसार बँकेत ठेवलेल्या संपूर्ण रकमेच्या सुरक्षिततेची हमी ग्राहकांना हवी. म्हणजे एखादी बँक बुडाल्यास तिथे ठेवलेली सर्वच्या सर्व रक्कम ग्राहकाला मिळायला हवीच. शिवाय आताच्या जमान्यात होत असलेल्या डिजिटल घोटाळ्यात अनेकदा अनेकांचे पैसे लुबाडले जात आहेत. बँकेने त्याचीही जबाबदारी उचलायला हवी.

बोरिवली विभागात सहांची मोहीम

ही सर्वसामान्यांच्या हिताची मागणी आपल्या संस्थेने केंद्र सरकारकडे केली आहे. त्याबद्दल आपले कार्याध्यक्ष शिरीष देशपांडे यांचे अभिनंदन केले पाहिजे. त्यांच्या आवाहानुसार या निवेदनावर आपल्या कार्यकर्त्यांनी ग्राहकांच्या सहा घेतल्या. ते निवेदन आता आपण केंद्र सरकारकडे दिले आहे.

गंमत म्हणजे आधी जेव्हा अनेक वर्षे फक्त एक लाख रुपयांपर्यंतच्या ठेवींना विम्याचे संरक्षण मिळत होते, तेव्हा हा आकडा वाढवण्याचे आवाहन खुद्द नरेंद्र मोदी यांनी तत्कालीन केंद्र सरकारला केले होते. आता आपण तशाच मागणीची री मोदी सरकारकडे ओढली आहे.

अशी सार्वत्रिक, सर्वहितैषी मागणी मान्य होवो, ही आशा करूया.

– शुभदा चौकर

बँकेतील सर्व ठेवी संपूर्ण सुरक्षित हव्यातच!

– अॅड. शिरीष देशपांडे, कार्याध्यक्ष

भारतात डिजिटल क्रांती आता सर्वसामान्य भारतीयांपर्यंत पोचली आहे. फेरिवाल्यांकडेही आता ऑनलाईन पेमेंटची सोय असते. दुसरीकडे ऑनलाईन आर्थिक घोट्यांच्या प्रमाण प्रचंड वाढले आहे. बँकेतले आपले पैसे सायबर चोरांकडून लुबाडले जाण्याच्या घटना वाढत आहेत. अलीकडे आपल्या फोनवरून सतत संदेश ऐकवला जातो की सायबर गुन्ह्यांबाबत सतर्क रहा, कुणालाही ओटीपी देऊ नका वगैरे. मात्र अनेकदा आपल्या नकळतपणे बँक खात्यातून क्रेडिट, डेबिट कार्डद्वारे किंवा समाज माध्यमांतून होणाऱ्या फसवणुकीद्वारे पैसे गायब होण्याचे प्रकार घडत आहेत. अशा वेळी अनेकदा बँका स्वतः जबाबदारी स्वीकारून त्या प्रकरणांचा तडा लावत नाहीत. ग्राहकांचे हकनाक नुकसान होते.

एप्रिल ते सप्टेंबर २०२४ या केवळ सहा महिन्यांत बँक ठेवीदारांची २१ हजार ३६७ कोटी रुपयांची फसवणूक झाल्याचे रिझर्व्ह बँकेच्या गंभीर आकडेवारीतून लक्षात आले आहे. मुंबई ग्राहक पंचायतीने केंद्रीय अर्थमंत्री श्रीमती निर्मला सीतारामन यांचे लक्ष याकडे वेधले आहे. बँक ठेवीदारांचे प्रभावी संरक्षण करण्यासाठी येत्या अर्थसंकल्पात बँक ठेवींवर १०० टक्के विमा कवचाची तरतूद करून ठेवीदारांना सुरक्षित करावे, अशी आग्रही मागणी आपण अर्थमंत्र्यांना एका निवेदनाद्वारे केली आहे.

कोणत्याही बँक ठेवीदाराच्या ठेवी सायबर/डिजिटल ठकबाजीने लुबाडल्या गेल्यास त्याला सात दिवसांत त्याची संपूर्ण रक्कम बँकेने त्याच्या खात्यात जमा करावी आणि त्यासाठी विशेष विमा कवचाची तरतूद करावी, अशी आपली मागणी आहे.

तसेच बँक बुडाल्यावर आजवर फक्त पाच लाखापर्यंतच्या ठेवींना विम्याचे सुरक्षा कवच आहे. पाच लाखांची ही मर्यादा

अन्याय्य आणि अतार्किक आहे. सर्व बँकातील सर्व प्रकारच्या ठेवी १०० टक्के सुरक्षित कराव्यात, अशीही मागणी आपण अर्थमंत्र्यांकडे केली आहे.

सांताक्रूझ विभागानेही सहा गोळा केल्या-

वरील दोन्ही प्रकारच्या विमा योजनांसाठी सोसावा लागणारा विम्याच्या हप्त्यांचा खर्च अर्थमंत्रालयाने कसा करावा, तर हा ठेवीदारांनी आजवर दावा न केलेल्या (unclaimed) आणि रिझर्व्ह बँकेकडे पडून असलेल्या ७८ हजार कोटी रुपयांच्या ठेवीदारांच्याच रकमेतून करता येईल, असेही आपल्या संस्थेचे म्हणणे आहे.

येत्या अर्थसंकल्पात याबाबत तरतूद असावी, अशी मागणी करण्यात आली आहे.

या मागणीसाठी आपल्या संस्थेने या आवाहनपत्रावर स्वाक्ष्ये करून घेण्याची मोहीम हाती घेतली होती. विविध ठिकाणाच्या कार्यकर्त्यांनी सहाय्याची मोहीम राबवली. पुणे, अलिबाग पेठांतही ही सही मोहीम राबवली गेली. त्यातून १२ हजारांहून जास्त सहाय्या गोळा झाल्या. तेही निवेदन मा. अर्थमंत्र्यांना पाठवले आहे. तसेच संसदेतील काही खासदारांनाही या मागणीची निवेदने पाठवण्यात आली आहेत. ♦

मालाडचे कार्यकर्ते सहाय्य करून घेताना-

आमचा ग्राहक संघ - जिव्हाळ्याचे बेट!

काही ग्राहक संघ म्हणजे जिव्हाळ्याचे बेट असतात. ग्राहक पंचायतीचे सामान घेण्याव्यतिरिक्त हे संघ काही उपक्रम, कार्यक्रम एकोप्याने करतात. आपापसांत मैत्र वाढवतात. अशा संघांची माहिती देण्यासाठी त्या-त्या संघप्रमुखांनी लिहिलेली मनोगते आपण आपल्या अंकात प्रसिध्द करू. तुम्हीही पाठवा तुमच्या संघाबद्दल, थोडक्यात- जास्तीत जास्त ४०० शब्दांत आणि काही उपक्रमांचे २-३ फोटोही पाठवा. mgpgtm40@gmail.com वर इमेल करा किंवा आपल्या मुख्य कार्यालयात पाठवा.

कल्याण-डोंबिवलीत चोर सोडून संन्याशाला फाशी!

- अॅड. शिरीष वा. देशपांडे
कार्याध्यक्ष, मुंबई ग्राहक पंचायत

कल्याण, डोंबिवली येथील ५८ अनधिकृत इमारती तीन महिन्यांच्या आत जमीनदोस्त करण्याचा आदेश मा. मुंबई उच्च न्यायालयाने नोव्हेंबरमध्ये दिल्याचे वाचनात आले. सदर निर्णयामुळे अंदाजे साडेसहा हजार निष्पाप कुटुंबे बेघर होण्याची शक्यता आहे. या सर्व प्रकरणाची थोडक्यात पार्श्वभूमी खालील प्रमाणे-

प्रातिनिधिक फोटो

२०१८-२० दरम्यान बनावट बांधकाम परवानगी प्रमाणपत्रे सादर करून काही बिल्डर्स कल्याण - डोंबिवली क्षेत्रातील ५८ इमारतींसाठी महारेराकडून रीतसर गृहप्रकल्प नोंदणी मिळवतात. या अधिकृत महारेरा नोंदणीच्या आधारे हजारो ग्राहकांकडून कोट्यवधी रुपये घेऊन हे बिल्डर्स कोणतीही बांधकाम परवानगी नसताना बेकायदेशीर इमारती राजरोस उभ्या करतात. महारेरा नोंदणीकृत प्रकल्प असल्याने ग्राहक सुद्धा संपूर्ण विश्वासाने या बिल्डर्सना आपली उभ्या आयुष्यात साठवलेली पुंजी आणि शिवाय बँकाकडून कर्ज काढून या घरांसाठी रकमा भरतात. एक जागल्या वास्तुविशारद संदीप पाटील महारेराच्या निदर्शनास आणतो की ही सर्व बांधकाम-प्रमाणपत्रेच बनावट आहेत आणि आपण त्याची शहानिशा न करताच प्रकल्प नोंदणी केली आहे. त्यावर महारेरा अधिकारी खडबडून जागे होतात आणि तत्परतेने या सर्व ५८ प्रकल्पांची दिलेली मान्यता आणि नोंदणी रद्द करून टाकतात.

त्यानंतर संदीप पाटील मुंबई उच्च न्यायालयात एक जनहित याचिका दाखल करतात. कशासाठी, तर महारेरा आणि नगर नियोजन करणाऱ्या आणि बांधकाम प्रमाणपत्रे देणाऱ्या राज्यातील सर्व पालिका यांच्यात असलेला समन्वयाचा अभाव दूर करून त्यांच्या कामात सुसूत्रता आणि पारदर्शकता आणण्यासाठी एकच 'सामायिक वेब पोर्टल' हवे यासाठी उच्च न्यायालयाकडून आदेश प्राप्त करून घेण्यासाठी. यावर मा. मुंबई उच्च न्यायालयाने दिलेले

आदेश थोडक्यात खालील प्रमाणे:

- (१) विकासकांनी सादर केलेली बांधकाम परवानगी प्रमाणपत्रांची प्रत्यक्ष शहानिशा केल्याशिवाय महारेराने यापुढे गृहनिर्माण प्रकल्प नोंदणी करू नयेत.
- (२) राज्यातील सर्व महापालिका, पालिका आणि नगर विकास प्राधिकरणे यांनी आपली संकेतस्थळे महारेराच्या पोर्टलशी तीन महिन्यांच्या आत जोडून घ्यावी आणि जारी केलेली सर्व बांधकाम-प्रमाणपत्रे संकेतस्थळावर प्रदर्शित करावीत.
- (३) या प्रकरणातील सर्व बेकायदेशीर इमारती कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका आयुक्तांनी तीन महिन्यांच्या आत जमीनदोस्त कराव्यात.

या निर्णयाचा बारकाईने अभ्यास केला असता आणि याचिकाकर्ते संदीप पाटील यांच्याशी संपर्क साधला असता असे कळते की त्यांनी त्यांच्या जनहित याचिकेत अशा प्रकारे या इमारती जमीनदोस्त करण्याची मागणी केलीच नव्हती. ही जर वस्तुस्थिती असेल तर या निर्णयाकडे अधिक गांभीर्याने बघणे आवश्यक ठरते.

मा. उच्च न्यायालयाने या निकालपत्रात रेरा कायदा करण्यामागे घर खरेदीदार ग्राहकांचे संरक्षण करणे आणि बांधकाम व्यवसायात पारदर्शकता आणणे ही प्रमुख उद्दिष्टे असल्याचे अधोरेखित केले आहे. तसेच घरबांधणी क्षेत्रातील नियामक म्हणून महारेरा आणि बांधकाम परवानगी देणाऱ्या पालिका, महापालिका आणि प्राधिकरणे यांच्यात समन्वयाचा अभाव असल्याची दखल सुद्धा घेतली आहे. त्यावर उपाय म्हणून याचिकाकर्त्यांनी यासाठी एकच सामायिक पोर्टल असण्याची जी मागणी केली होती ती अंशतः मंजूर करत येत्या तीन महिन्यांत महारेराच्या पोर्टलशी संलग्न होण्याचे आदेशही दिले आहेत. परंतु हे सर्व करताना संबंधित अनधिकृत इमारती येत्या तीन महिन्यांत जमीनदोस्त करण्याचा आदेश हा काहीसा अनाकलनीय आहे. मूळ याचिकाकर्त्यांनी त्यांच्या जनहित याचिकेत अशी मागणी केली नसताना न्यायालय स्वतः आपल्या अधिकारात असा दूरगामी परिणाम करणारा आणि नागरिकांच्या जगण्याच्या मुलभूत अधिकारावरच गदा आणणारा आदेश इतक्या सहजासहजी देऊ शकते का, हा महत्त्वाचा कायदेशीर प्रश्न इथे उपस्थित होतो. तसेच या निर्णयामुळे जी हजारो कुटुंबे, त्यांचा कोणताही दोष नसताना, बेघर होऊ घातलेली आहेत त्यांचे म्हणणे ऐकून न घेताच त्यांना बेघर करण्याचा आदेश देणे कितपत न्यायसुसंगत आहे, हाही प्रश्न या निमित्ताने उपस्थित होतो.

या निकालपत्राचे अवलोकन करताना असे दिसून येते की, महारेराच्या गृहप्रकल्प नोंदणीच्या प्रक्रियेत असलेल्या त्रुटींचा पुरेपूर गैरफायदा घेऊन कल्याण, डोंबिवली येथील काही विकासकांनी बनावट बांधकाम प्रमाणपत्रे महारेराला सादर करून आपापले गृहनिर्माण प्रकल्प नोंदणीकृत करून घेतले. अशा अधिकृत महारेरा नोंदणी असलेल्या गृह प्रकल्पात ग्राहकांनी सदनिका नोंदणी केली आणि त्यासाठी आवश्यक ते पैसे भरले. त्यासाठी रीतसर करारनामा करून मुद्रांक शुल्कही सरकारला भरले असताना केवळ या विकासकांनी केलेल्या फसवणुकीसाठी या हजारो निष्पाप ग्राहकांनी बेघर का व्हायचे, हा मूलभूत प्रश्न मा. उच्च न्यायालयाने विचारातच घेतलेला नाही.

मुंबई ग्राहक पंचायतीने १ डिसेंबर २०२२ रोजी तत्कालीन महारेरा अध्यक्ष अजय मेहता यांना पत्र लिहून याप्रकरणी नोंदणी रद्द केलेल्या प्रकल्पातील बाधित ग्राहकांच्या भरलेल्या रकमांचा परतावा महारेराने विकासकांकडून संबंधित ग्राहकांना मिळवून देण्यासाठी काही सूचना केल्या होत्या. परंतु दुर्दैवाने महारेरा अध्यक्षांनी याबाबत काहीच केले नाही. महारेराने हे सर्व प्रकरण ज्या प्रकारे हाताळले आहे त्याबद्दल उच्च न्यायालयाने महारेराला जाब विचारणे अपेक्षित होते. परंतु तसे काही केल्याचे निकाल पत्रात आढळून येत नाही.

ग्राहकांची आणि महारेराची फसवणूक करणारे बदमाश विकासक मोकटाट आणि ज्यांनी प्रामाणिकपणे महारेराच्या नोंदणीवर विश्वास ठेवून सदनिका आरक्षित केल्या ते हजारो निष्पाप ग्राहक मात्र तीन महिन्यांत होणार बेघर! यालाच न्याय म्हणतात का?

बेकायदेशीर इमारती जमीनदोस्त करण्याचे आदेश इतके सहजासहजी देताना मा. उच्च न्यायालयाने या सर्व प्रकरणात सदर

बांधकामे कायद्याच्या चौकटीतच राहून योग्य अधिकाराचा वापर करून ती नियमित करता येतील का, याचा प्राधान्याने विचार करणे अत्यावश्यक होते. ज्या वेळी ५८ इमारती जमीनदोस्त करण्याचा आदेश होतो, त्या वेळेला या इमारती बांधकामासाठी वापरलेले शेकडो कोटींचे बांधकाम साहित्य वाया जाते. अशाप्रकारे ही मोठमोठी बांधकामे सरसकट पाडून आपण नक्की काय साधतो याचाही मा. न्यायालयाने गंभीरपणे विचार करणे आवश्यक होते. अशा प्रकारे बांधकामे पाडल्याने विकासकांचे काहीही नुकसान होत नाही. या प्रकरणाला आता दोन वर्षे होऊन गेली तरी एकाही विकासकाला गजाआड टाकल्याचे वाचनात आले नाही. गेल्या दोन वर्षांत या विकासकांविरुद्ध काहीच फौजदारी कारवाई का होत नाही याची विचारणा सुद्धा मा. उच्च न्यायालय करताना दिसत नाही. परंतु निष्पाप ग्राहकांना बेघर करण्यासाठी मात्र कठोरपणे तीन महिन्यांचे बंधन मा. उच्च न्यायालय घालते, हे न्यायोचित वाटत नाही. एकीकडे गुन्हेगार राजरोस मोकटाट आणि दुसरीकडे हजारो निष्पाप ग्राहक बेघर हे चित्रच अस्वस्थ करणारे आहे.

सुदैवाने यातील काही बाधित सोसायट्यांनी मा. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या सदर निर्णयाचा फेरविचार व्हावा यासाठी अर्ज केले असून या तोडकामाला आता स्थगिती मिळाली आहे.

या गंभीर प्रकरणात आपल्या संस्थेने लक्ष घालायचे ठरवले असून त्यादृष्टीने आपण नुकतीच कल्याण - डोंबिवली मनपा आयुक्त डॉ. इंदुराणी जाखर आणि त्यांच्या अधिकारी वर्गाशी हे गृहप्रकल्प नियमित कसे करता येतील, याबाबत सकारात्मक चर्चा केली आहे. ही चर्चा यापुढेही चालू राहून तेथील रहिवाशांना दिलासा देण्याचा आपला प्रयत्न असेल. ♦

मालाडमध्ये बँकिंग साक्षरता

- चित्रा जोशी, कार्यवाह, मालाड विभाग

रविवार दिनांक ५ जानेवारी रोजी मुंबई ग्राहक पंचायत, मालाड विभागाने ब्राम्हण सभा मालाड येथे अभय दातार यांचे 'बँकिंग साक्षरता' या विषयावर भाषण आयोजित केले होते. नवीन वर्षात

NACH पद्धतीचा अवलंब करण्याचा संकल्प करण्याचे आवाहन करण्यात आले. आर्थिक भान ठेऊन तसेच भावनेच्या आहारी न जाता आर्थिक व्यवहार करावेत, हे त्यांनी उदाहरणे देऊन पटवून सांगितले. संस्थेचे

कार्याध्यक्ष अॅड. शिरीष देशपांडे यांनी अर्थमंत्र्यांना पाठवलेल्या 'बँकेतील ठेवी, खाती यांना संपूर्ण विमा संरक्षण मिळावे', या आवाहनाविषयीची माहिती देण्यात आली. ३० सभासदांची उपस्थिती होती. कार्यक्रम प्रश्न-उत्तरांनी छान रंगला. ♦

आरोग्यासाठी मुद्रा

- वर्षा भुके, कार्यवाह, ठाणे विभाग

मुंबई ग्राहक पंचायत ठाणे विभागातर्फे दि. १० व १३ डिसेंबर या दोन दिवशी दीपा जोशी यांच्या 'आरोग्यासाठी हस्तमुद्रा' या कार्यक्रमाचे आयोजन केले होते.

चांगल्या आरोग्यासाठी ज्ञान, पृथ्वी, अपान, प्राण, शून्य वायू आणि ध्यान या मुद्रा प्रत्येकी दहा मिनिटं रोज कराव्यात, असे सांगत या सर्व मुद्रा त्यांनी प्रात्यक्षिकासह दाखवल्या. मुलाधार ते सहस्रार अशा सात चक्रांची माहिती.

स्मिता वर्तक हिने उपस्थितांचे स्वागत आणि पाहुण्यांची ओळख करून दिली. रोहिणी भावे यांनी आभार मानले. ♦

अति लोभ घातक

– उदय पिंगळे, अर्थ अभ्यासक

टोरेस ज्वेलरीने सुमारे सव्वा लाख गुंतवणूकदारांची अंदाजे १००० कोटी रुपयांची फसवणूक केली आहे. इतके लोक अशा लोभात कसे काय अडकतात? एकंदरीत सोन्याच्या पेढीत पैसे गुंतवणे हा पर्याय सुरक्षित आहे का?

गेल्या काही दिवसात मुंबईतील टोरेस ज्वेलरीने लोकांची आर्थिक फसवणूक केल्याचा घोटाळा उघडकीस आला आहे. यामध्ये सुमारे सव्वा लाख गुंतवणूकदारांची अंदाजे १००० कोटी रुपयांची फसवणूक झाली असल्याचा प्राथमिक अंदाज आहे. यामुळे सोनारांच्या पेढीने हमी दिलेल्या योजना अधिक धोकादायक असल्याचे लक्षात आले आहे. लोकांचा सोनारावरील आणि सोन्याच्या गुंतवणुकीवरील पारंपरिक विश्वास हाच या योजनांचा मुख्य आधार आहे. लोकांच्या याच मानसिकतेचा फायदा घेऊन प्लॅटिनम हर्न कंपनीने टोरेस या त्याच्या मालकीच्या ब्रांडच्या नावे दागिन्यांची दुकाने सुरू केली. ही दुकाने दादर, ग्रँट रोड, कांदिवली, कल्याण, सानपाडा आणि मिरारोड येथे मोक्याची जागा गेल्या वर्षभरात उघडली. अतिशय अल्प गुंतवणुकीत उच्च परतावा देऊन त्यांनी ग्राहकांचा विश्वास संपादन केला.

आपले ग्राहक आणि त्याचे स्नेही यांची अधिकाधिक गुंतवणूक आपल्याकडे यावी अशी या योजनांची रचना होती. अगदी ४०००/- इतक्या कमी पैशांत योजनेची सुरुवात होत होती. साप्ताहिक ३ ते १२% असा अविश्वसनीय परतावा त्यातून मिळेल असे आश्वासन देण्यात आले होते. दागिने खरेदी करून अमेरिकन हिऱ्यात (मॉइसनइट स्टोन) गुंतवणूक केल्यास अधिक फायदेशीर ठरेल असे त्यांनी गुंतवणूकदारांना सुचवले.

याप्रमाणे सुरुवातीचे काही महिने असा उच्च परतावा दिला गेला. त्यामुळे अधिकाधिक ग्राहक या योजनांकडे आकर्षित होऊ लागले. हा परतावा नफ्यातून न देता नव्या गुंतवणूकदारांच्या जमा निधीतून देण्यात आला. त्यांनी आणलेल्या सर्व योजना या सोन्याच्या दागिन्यांबरोबर पोन्झी आणि मल्टी लेव्हल मार्केटिंग योजनांशी जोडलेल्या अशा स्वरूपाच्या होत्या. या योजना कोणत्याही दृष्टीने आर्थिकदृष्ट्या टिकाव धरू शकत नसल्याने अखेर पत्यांच्या बंगल्याप्रमाणे कोसळल्या.

ग्राहकांसाठी सोनारांच्या पेढ्याकडे गुंतवणुकीच्या अनेक योजना असतात. यातील काही योजना अशा-

- **सुवर्ण बचत योजना (गोल्ड सेव्हिंग स्कीम):** ग्राहक एका निश्चित कालावधीसाठी आवर्ती योजनेप्रमाणे (साधारणतः ९ ते ११ महिने) दरमहा ठराविक रक्कम जमा करतात. कालावधी संपल्यावर बोनस म्हणून सोनाराकडून एक वाढीव हफ्ता दिला जातो. त्यासह एकूण जमा रक्कमेवढे सोने, चांदी रत्ने चालू बाजारभावाने ग्राहक खरेदी करू शकतात. त्यांनी दागिने बनवून घेतल्यास त्यावरील मजुरीत थोडी सूट मिळते. ग्राहकांच्या दृष्टीने एकदम मोठी रक्कम देण्याऐवजी थोडेथोडे पैसे जमा करून त्यावर व्याज मिळवून दागिने घेणे अधिक सोयीचे असते.

- **सुवर्ण भाव संरक्षण योजना (गोल्ड रेट प्रोटेक्शन स्कीम):** या योजनांद्वारे ग्राहकांना सोन्याच्या बाजारभावातील चढ-उतारापासून संरक्षण दिले जाते. अशा योजनेत सहभागी होऊन ग्राहक चालू बाजारभावाने काही रक्कम देऊन दागिन्यांची मागणी नोंदवतो. वर्षभरात विशिष्ट दिवशी उरलेली रक्कम देऊन दागिने जुन्या भावाने खरेदी करू शकतो. यामुळे पुढे होऊ शकणाऱ्या भाववाढीपासून संरक्षण मिळते. सोन्याच्या बाजारभावातील वाढीवर मात करण्यासाठी ही योजना ग्राहकांना उपयोगी पडते.

- **हप्त्यांवर दागिने खरेदी योजना (ज्वेलरी इन्स्टॉलमेंट स्कीम):** काही सुवर्ण पेढ्या अशी योजना देतात जिथे ग्राहक दागिन्याची किंमत हप्त्यांमध्ये भरू शकतात. हे हप्ते भरण्यासाठी ग्राहकांना बँकेकडून कर्जही उपलब्ध केले जाते. त्यासाठी संबंधित दागिन्यांचे तारण ठेवण्यात येते. व्याजासह संपूर्ण रक्कम भरल्यानंतर ग्राहकांना दागिने मिळतात. काही ग्राहकांना महाग दागिने खरेदी करणे या पद्धतीने अधिक सोपे होते.

- **सुवर्ण संचय योजना (गोल्ड डिपॉझिट स्कीम):** या योजनेत ग्राहकाकडे वळे अथवा नाणे स्वरूपात असलेले सोने जमा करून ते व्यवसायासाठी वापरले जाते. त्या दिवशी असलेल्या बाजारभावाने ग्राहकाने गुंतवणूक केली असे समजण्यात येते. त्यानंतर ठरलेल्या मुदतीनंतर तेवढेच सोने परत करून त्यावरील परतावा हा विशिष्ट दराने सोन्याच्या अथवा पैशांच्या स्वरूपात दिला

जातो. सोनाराला व्यवसाय वृद्धीसाठी सोने मिळते तर ग्राहकास धातूस्वरूपात पडून असलेल्या सोन्यावर पैसे किंवा सोन्याच्या स्वरूपात परतावा मिळतो.

या योजनांमुळे सुवर्ण गुंतवणुकीचे अधिकचे पर्याय गुंतवणूकदारांना मिळतात, मात्र त्यांच्या सुरक्षिततेची खात्री काय ?

- **नियमावली आणि पारदर्शकता:** सोनारांकडे असलेल्या गुंतवणूक योजना कोणत्याही नियमकांच्याद्वारे नियंत्रित नाहीत, त्यामुळे अशी गुंतवणुक पूर्णपणे असुरक्षित आहे. जर सोनाराने फसवणूक केली किंवा त्याने दिवाळखोरी जाहीर केली तर वसुलीसाठी ग्राहकाकडे मर्यादित पर्याय उपलब्ध राहतात.
- **सोनारांची विश्वासार्हता:** सुवर्ण गुंतवणुकीच्या योजनांची सुरक्षितता प्रामुख्याने सोनाराच्या पेढीच्या विश्वासार्हतेवर अवलंबून असते. अनेक वर्षे बाजारात असलेले प्रतिष्ठित दुकानदार साधारणतः अधिक विश्वासार्ह मानले जातात. मात्र, प्रतिष्ठित व्यवसायिकही अनेक संरक्षण यंत्रणांना चकवून ग्राहकांची फसवणूक करू शकतात.
- **गुंतवणूकदारांना संरक्षण नाही:** भांडवल बाजार आणि वस्तूबाजार यामध्ये सोन्यामध्ये गुंतवणूक करण्याचे अनेक सुरक्षित पर्याय उपलब्ध आहेत. तेथे केलेले सर्व व्यवहार खात्रीने पूर्ण होतील याची हमी संबंधित बाजाराने घेतलेली असते. याउलट जर सोनाराने दिवाळखोरी जाहीर केली तर ग्राहकांची गुंतवणूक गमावली जाऊ

शकते. विमा किंवा हमीचा अभाव यामुळे धोका अधिकच वाढतो.

यामुळेच, टोरेस ज्वेलरी घोट्यामुळे ज्वेलर्सद्वारे दिल्या जाणाऱ्या योजनांमध्ये गुंतवणूक करताना गुंतवणूकदारांनी अधिक काळजी घेणे आवश्यक आहे. त्यासाठी उपयोग होईल, अशा काही सूचना-

- **सोनारांच्या पेढीबद्दल संशोधन:** सोनाराची बाजारातील प्रतिष्ठा, आर्थिक स्थिती आणि ग्राहकांचे पुनरावलोकन याचा अभ्यास करा. त्यांच्यावर पूर्वी फसवणूक केल्याचे आरोप आहेत का ते तपासा.
- **योजना नीट समजून घ्या:** अटी आणि शर्ती काळजीपूर्वक वाचा आणि योजनेची कार्यपध्दती, परताव्याच्या हमी आणि सोनाराची जबाबदारी याबद्दल स्पष्टता मिळवा. गुंतवणूक मध्येच काढून घेतल्यास त्याचे काय होणार ते समजून घ्या. अवास्तव परतावा हा अधिक धोक्याचा इशारा आहे असे समजा.
- **व्यावसायिक सल्ला घ्या:** गुंतवणुकीची वैधता आणि व्यवहार्यता तपासण्यासाठी वित्तीय सल्लागारांची मदत घ्या. योजनेत गुंतवणूक करणे तुमच्या आर्थिक उद्दिष्टांसाठी योग्य आहे का, ते जाणून घ्या. अशा योजनांशिवाय सोन्यामध्ये गुंतवणूक करण्याचे अनेक सुरक्षित पर्याय आज बाजारात उपलब्ध आहेत, त्यांची माहिती करून घ्या. आपल्या जोखीम क्षमतेनुसार सुरक्षित पर्याय निवडून गुंतवणुकीबाबत जाणीवपूर्वक निर्णय घेता येतील.

बोरिवली विभागात संघप्रमुख शिबीर

- अपर्णा पित्रे

मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या बोरिवली विभागाचे संघप्रमुख शिबीर १२ जानेवारीला गोखले शाळेच्या सभागृहात संपन्न झाले. मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या कार्योपाध्यक्षा अनुराधा देशपांडे, वितरण कार्यवाह ज्योती मोडक, संघटन विभाग प्रमुख रंजना मंत्री आणि बोरिवली विभागाच्या

अध्यक्षा डॉ. सुहासिनी संत यांनी सुरुवातीला गणेशपूजन केले.

त्यानंतर रंजना मंत्री यांनी लिहिलेली 'शोध' ही नाटकली वृषाली आठल्ये, सुमिता चितळे, नयना इंदप, रेखा शेते आणि सुनेत्रा फडके या बोरिवलीच्या कार्यकर्त्यांनी सादर केली.

त्यानंतर अनुराधाताईंनी आपल्या संस्थेची एकत्रित खरेदी सुरुवातीपासून आत्तापर्यंत कशी बदलत गेली, हवामान बदलामुळे काही वस्तू खरेदी करताना किती बारकाईने बघावे लागते आहे, नवीन पिढीला सामावून घेण्यासाठी मागणीपत्रकात काही नवीन वस्तूंचा समावेश केला आहे, याबद्दल माहिती दिली. त्यांनी उपस्थित सभासदांना ग्राहक चळवळीमध्ये येण्यासाठी आवाहन केले. संघप्रमुखांनी सदस्यांच्या काही तक्रारी असतील तर त्या मध्यवर्ती

संस्थेच्या कार्यवाह ज्योती मोडक संघप्रमुख शिबिरात मार्गदर्शन करताना

(पान क्र. १८ पाहा...)

सुवर्णकाळ

कार्यकर्त्यांचे बळ वाढावे

– प्रभाकर गवाणे,
कार्योपाध्यक्ष, मुंबई ग्राहक पंचायत

संस्थेच्या सुवर्णमहोत्सवी वर्षानिमित्त आपल्या ग्राहक मासिकात, सुरुवातीच्या काळात भरीव काम केलेल्या ज्येष्ठांची मनोगते प्रसिद्ध करत आहोत. त्यासाठी संस्थेच्या ज्येष्ठ, महनीय कार्यकर्त्यांना आम्ही फक्त दोन प्रश्न विचारले. त्यांची उत्तरे आपल्याला स्मरणरंजनाचा आनंद देत आहेत आणि मार्गदर्शनही करत आहेत. या दहाव्या भागात आपल्या संस्थेचे कार्योपाध्यक्ष प्रभाकर गवाणे यांची मुलाखत –

सहभागी होण्याचे भाग्य लाभले, ही बाब कायम समाधान व आनंद देणारी आहे. वाटपाबरोबरच चळवळीच्या व ग्राहक प्रबोधनाच्या तसेच संघटनात्मक कामातही पुढाकार घेता आला. तसेच तक्रार मार्गदर्शन केंद्रातून ग्राहक संरक्षणाचे काम करण्याची संधी कायमच समाधान देणारी आहे.

प्रश्न १ : मुंबई ग्राहक पंचायतीसाठी केलेले आनंद समाधान देणारे काम कोणते ?

उत्तर : सुरुवातीला संस्थेचे कार्यक्षेत्र मुंबई पुरतेच सीमित होते. १९९२ मध्ये ठाण्यात पंचायत पेठेचे आयोजन करण्यात आले व त्यातूनच २३ मार्च १९९३ रोजी मुंबई शहराबाहेर संस्थेचा कार्यविस्तार होऊन मुंबई ग्राहक पंचायत पुरस्कृत ठाणे ग्राहक महासंघाची स्थापना करण्यात आली. ठाणे वितरणासाठी ग्राहक संघ निर्मिती सभा घेण्याची संधीही अनेक वर्षे मिळाली व संघटन सबलीकरणासाठी योगदान देता आले, याचे मला समाधान आहे. वैयक्तिक संगणकीय बिले २००२ पासून सुरू करण्यात आली व २००४-०५ पासून संपूर्ण संगणकीय कामकाज सुरू झाले त्यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचा सहभागही आनंद देणारा होता.

१ एप्रिल २००६ पासून ठाणे ग्राहक महासंघाचे विलिनीकरण मुंबई ग्राहक पंचायतीत करून संस्थेने धाडसी पाउल उचलले. ठाणे वितरण केंद्रासाठी स्वतंत्र समिती नेमण्यात आली. त्यामुळे ठाणे केंद्रातील सर्व हंगामी कामगार संस्थेच्या आस्थापनेवर आले. वेळोवेळी वेतन कराराद्वारे संस्थेच्या सगळ्याच कामगारांच्या मागण्यांची पूर्तता करण्यातील सहभाग व त्यातील समाधान अवर्णनीयच!

जनता मध्यवर्ती ग्राहक सहकारी संस्था (मर्यादित) आणि मुंबई ग्राहक पंचायत यांच्या विलिनीकरणानंतर ठाणे वितरण केंद्राद्वारे १ एप्रिल २००७ पासून वितरण व्यवस्था राबविण्यात येऊ लागली. वितरण केंद्र प्रतिनिधी म्हणून विलिनीकरण व स्थित्यंतराच्या प्रक्रियेत

सलोखा मंच व जागतिक ग्राहक परिषदेत संस्थेचे प्रतिनिधित्व करण्याची सुसंधी ही खूपच मानसिक समाधान देणारी व ऊर्जा वाढविणारी आहे.

प्रश्न २ : आजच्या कार्यकर्त्यांनी कोणती कामे हाती घ्यावी ?

उत्तर : बदलती बाजारपेठ, ऑनलाइन खरेदी, डिजिटल क्रांतीमुळे असंख्य प्रश्न व फसवणूक वाढली आहे. यापुढे वितरण व्यवस्था राबविताना या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी सज्ज राहावे लागेल. संघटन यंत्रणा अधिक क्षमतेने निर्माण करावी लागेल. एकंदरीतच ग्राहकांनी शाश्वत जीवनशैलीचा अंगिकार करावा, गरजेपुरताच वापर व्हावा याची आवश्यकता व सवय अंगवळणी पडण्यासाठी ग्राहक जागृती करणे निरंतर आवश्यक आहे. त्यासाठी कार्यकर्त्यांनी झोकून काम करावे लागेल. संघ निर्मितीतून संघ भावना, उपभोगावर संयम इ. मुलभूत विचारसरणीलाच अवरोध निर्माण झाला आहे. या आव्हानावर मात करून आपल्या संस्थेच्या पायाभूत विचारानुसारच संस्थेचे कार्य पुढे सुरू राहणेही आवश्यक आहे. या सुवर्ण महोत्सवी वर्षात आपला सभासदत्वाचा पाया तीस हजार कुटुंबांपर्यंतच सिमित राहिला आहे. संस्थेच्या कार्याचा परीघ वाढवावा लागेल. संस्थेत सातत्याने व संघवृत्तीने काम करित राहणाऱ्या कार्यकर्त्यांचा संच हेच आपले शक्तिस्थान आहे, ते अधिक बळकट करण्यासाठी निरपेक्ष, स्वयंसेवी कार्याचे महत्त्व इतरांना सांगून नवीन समर्पित कार्यकर्त्यांचा सक्रीय सहभाग वाढविण्यासाठी जोरदार प्रयत्न करायला हवेत.

चाणाक्ष ग्राहक

स्वयंपाकघरातील मदतनीस

– अंजली पोतदार

ग्राहकांची फसवणूक होऊ नये म्हणून आणि त्यांनी सजग रहावे यासाठी काही बारकावे सांगणारे हे ग्राहक शिक्षणाचे खास सदर!

अगदी पूर्वी माणूस कच्चे अन्न खायचा. मग अग्नीचा शोध लागल्यावर तो अन्न शिजवून खायला लागला. हत्यारांनी कापणे, दगडाने ठेचणे, बारीक वाटणे इ. क्रिया करणे त्याला जमू लागले. त्यातून मग चूल, स्टोव्ह, गॅस, कुकर, इलेक्ट्रीक शोगडी, मिक्सर, फूड प्रोसेसर, ओव्हन, मायक्रोवेव्ह, डिश वॉशर (भांडी घासायचे मशीन) इथपर्यंत येऊन पोहोचलो. या सर्व यंत्रांमुळे माणसाचे श्रम नक्कीच कमी होतात, म्हणून तर याना 'स्वयंपाकघरातील मदतनीस' म्हणतात. हल्ली बरीच मंडळी शिक्षण, कामधंद्यानिमित्त परदेशी जातात. काही तिथेच स्थायिकही होतात. परदेशात भारतातल्यासारखे मनुष्यबळ उपलब्ध नसते. असलेच तरी ते फार खर्चिक आणि न परवडण्याजोगे असते. त्यामुळे तिथे या मदतनीसांची उपयुक्तता खूपच असते. माणूस हा मुळातच अनुकरणप्रिय प्राणी असल्यामुळे परदेशी जाऊन आल्यावर अनेकजण ही उपकरणे आपल्याकडेही असावी, असा आग्रह धरतात.

परवा दुपारी मैत्रिणीबरोबर विजय सेल्स या दुकानात गेलेले. बाप रे! किती प्रकारची उत्पादने आणि प्रत्येकाचे वेगवेगळे ब्रॅण्ड्स! साधा कुकर घेतलात तरी त्याचे १५-२० प्रकार आणि ब्रॅण्ड्स. मिक्सर तर अगदी वीतभर उंचीपासून दोन फूट उंचीपर्यंतचे. फूड प्रोसेसरमध्ये कापणे, चिरणे, वाटणे, कणिक मळणे या गोष्टी होतात. एअर फ्रायरमध्ये पदार्थ कमी तेलात तळून येतात. डिश वॉशरमध्ये काचेची, धातूची लहान मोठी भांडी घासून पुसून

बाहेर येतात. कचरा लादी करणारा रोबोट म्हणजे तर एक नुसती तव्याएवढी तबकडी- नुसते बटण दाबले की घरभर फिरून घर चकचकीत करणारी! मोठेमोठे डबल डोअर फ्रीझ बघूनच छाती दडपून गेली. मैत्रिणीला तिथेच सोडून घाबरून काउंटरवर बसलेल्या माणसासमोरच्या खुर्चीवर बसले. गर्दी नसल्यामुळे तोही निवांत होता. ग्राहकचे सभासद असल्यामुळे गरजेइतकीच खरेदी, शाश्वत जीवनशैली, उपभोगावर संयम ही तत्त्वे रक्तात भिनलीयेत. कुठलीही खरेदी करताना का करायची आणि काय काय बघायचे हे कायम डोक्यात असते.

स्वयंपाकघरातील मदतशील उपकरणे घेताना –

- शक्यतो आपण अनुभवलेल्या माहित असलेल्या कंपन्यांची उत्पादने खरेदी करावीत.
- मिक्सर, फूड प्रोसेसर घेताना त्याची शक्ती (वॅट) बघावी. सामान्य शक्ती ५०० वॅट असते. जास्ती वापर असल्यास १००० वॅटच्या शक्तीचा घ्यावा. जशी वॅट वाढते तशी किंमत वाढते.
- मिक्सर ग्राईंडरच्या मोटरची गती १८,००० ते २३,००० RMP असल्याचे बघून घ्यावे. ब्लेडची गुणवत्ता पाहावी. ओव्हनलोड संरक्षण पाहावे. क्षमतेपेक्षा जास्ती वाटण झाल्यास मोटर जळून मिक्सर बिघडतो.
- फ्रीज घेताना त्याचे स्टार रेटिंग बघावे. जितके जास्ती स्टार तितकी वीज बचत जास्ती. म्हणजे वापरलेली वीज ही पदार्थ थंड करण्यासाठी जास्तीत जास्ती वापरली जाते, त्यामुळे विजेचा अपव्यय टळून बिल कमी येते. ऑटो डीफ्रॉस्ट आहे की आठवड्याने जमलेले पाणी काढून टाकावे लागते, याची खात्री करावी. फ्रीज घेताना आपली गरज बघून त्याचा लहान, मोठा आकार, डीप फ्रीजची क्षमता, सिंगल डोअर की डबल डोअर, हे ठरवून घ्यावे.
- ही सर्व इलेक्ट्रिक अथवा इलेक्ट्रॉनिक उपकरणे असल्यामुळे वापरणाऱ्यांची सुरक्षितता पाहणे अतिशय आवश्यक. त्यासाठी सुरक्षिततेची मानके असलेली चिन्हे असणे महत्वाचे. उपकरणाचे पूर्ण परीक्षण केल्यानंतरच ही चिन्हे उत्पादनांना दिली जातात.
- परदेशातून आणलेल्या किंवा भारतातून परदेशात नेलेल्या उपकरणाचे पुरवठा विद्युतदाब (supply voltage) वेगळे

असते. त्यामुळे परदेशातून आणलेली उपकरणे वापरताना स्टेप डाउन ट्रान्सफॉर्मर तोही पॉवर रेटिंगचा वापरावा लागतो. त्यामुळे गैरसोय होते. जास्ती वाटण झाल्यास मोटर जळून मिक्सर बिघडतो.

- ही उपकरणे विकत घेताना कंपनीची विक्रीपश्चात सेवा देणारी केंद्र आपल्या जवळपास आहेत का ते पाहावे. गॅरेंटी, वॉरन्टी कालावधी कळण्यासाठी पावती आणि वापर पुस्तिका (ऑपरेशन मॅन्युअल) जपून ठेवावे.
- आपल्या स्वयंपाकघरात ही उपकरणे ठेवण्याची जागा निश्चित करून मोजमाप करून मगच विकत घ्यावी.
- मुख्य म्हणजे ही सर्व उपकरणे विकत घ्यायच्या आधी ते

कसे वापरायचे हे समजून घ्यावे आणि ते आपल्याला जमेल का, याचाही विचार करावा. केर-लादी करणारा रोबो वाटेत काही अडथळा आला की तिथेच गोल गोल फिरत राहतो. तो अडथळा वाकून दूर करणे, कचरा काढल्यानंतर पाती साफ करणे, डिश वॉशरमध्ये भांड्यांचे खरकटे साफ करून ती शिस्तशीर मांडणे, एअर फ्रायरमध्ये तळण झाल्यावर त्याची सफाई करणे इत्यादी वेळच्या वेळी नाही झाले तर हे मदतनीस रुसतात, बिघडतात आणि आपल्या कामाचा खोळंबा होतो, हे लक्षात घ्यावे.

- स्वयंपाकघरातील मदतनीसांची खरेदी उगाच चंगळवादी वृत्तीने नको, ती पूर्ण विचारांतीच करावी.

ग्राहक तक्रार मार्गदर्शन केंद्रे

क्र.	तक्रार मार्गदर्शन केंद्र	संपर्क	ईमेल/मोबाईल नं.	तारीख/वेळ
1.	ग्राहक भवन जुहू, विलेपार्ले (प.)	अविनाश फाटक	mpanchayat@gmail.com 9423356789	मंगळवार दुपारी 2.00 ते संध्याकाळी 5.00
		श्रीम. शर्मिला रानडे	9833931709	गुरुवार दुपारी 2.00 ते संध्याकाळी 5.00
2.	सांताक्रूझ	श्रीम. विद्या पेडणेकर	Santacruz.mgp@gmail.com 8850468407 सांताक्रूझ महिला मंडळ	मंगळवार संध्याकाळी 5.00 ते 6.30
3.	दादर - ऑनलाईन	श्री. सुभाष सौदागर	dmbmgptmk@gmail.com 9820883123	मंगळवार आणि गुरुवार दुपारी 4.00 ते 6.00
4.	गिरगाव - आर्यन हायस्कूल	श्री. अभय दातार	mgpgirgaon@rediffmail.com 9819447383	बुधवार संध्याकाळी 5.30 ते 7.00
5.	ठाणे - ऑनलाईन	श्री. प्रभाकर गवाणे	mgptmkthane2020@gmail.com 9969496395	शनिवार सकाळी 11.00 ते 1.00
6.	पुणे	श्री. मेधा रानडे	अंतर्नाद योग केंद्र, वाडेश्वर हॉटेल शेजारी कोथरूड, पुणे 38.	शनिवार सकाळी 11.30 ते 1.30
7.	चेंबूर	श्री. अनिल ठोसर	जनरल एज्युकेशन अकॅडमी स्कूल, चेंबूर 7208116276	मंगळवार संध्याकाळी 6.30 ते 7.30

'बँकिंग' बदल बोलूया!

विदेशी चलन कुठून घ्याल ?

– अभय दातार

जागतिकीकरणानंतर आपल्या देशात आर्थिक आणि त्यातही बँकिंग क्षेत्रात वेगाने बदल होऊ लागले. नवनवीन तंत्रज्ञान वापरात आल्यापासून वेगाने बदल घडत आहेत. धूर्त सायबर चाच्यांकडून होणारी फसवणूकही वाढली आहे. बँकांची बँक आणि नियामक 'भारतीय रिझर्व बँक' ग्राहकांना त्यांच्या संकेतस्थळाच्या माध्यमातून तसेच जाहिरातींद्वारे 'आरबीआय कहेता है' असे सांगत सारखी सावध करत्येय. तुम्हाला काही शंका असतील, काही स्पष्टीकरण हवे असेल, तर निर्धास्तपणे आम्हाला विचारा. आम्ही त्यांचे निरसन करू.

काय मग मंडळी, फेब्रुवारी सुरु झाला. लवकरच परीक्षा होतील आणि मग उन्हाळ्याची सुट्टी लागेल. पण परदेश सहलीचे बेत तर तुम्ही आतापासूनच आखू लागला असाल, नाही का? या सहलींमध्ये महत्वाचे असते ते विदेशी चलन. त्याबद्दलच काही गोष्टी आज आपण समजून घेणार आहोत.

परदेशी सहलींचे वैशिष्ट्य म्हणजे आयोजक एकूण खर्चाबरोबरच काही रक्कम विदेशी चलनात घ्यायला सांगतात. ही सहल खर्चाव्यतिरिक्त द्यावी लागणारी रक्कम असते. शिवाय खरेदी, सहलीत अंतर्भूत नसलेले काही खर्च, हॉटेलमध्ये द्याव्या लागणाऱ्या टिप्स, एखादे ऐच्छिक साईट सीईंग, अशा गोष्टींसाठी हे चलन उपयोगी पडते. अमेरिकन डॉलर हे सध्याचे जगन्मान्य विदेशी चलन आहे. त्याच जोडीला ब्रिटीश पौंड, युरो आणि जपानी येन हेही आपली प्रतिष्ठा टिकवून आहेत. संपूर्ण जगात या चलनांच्या खरेदी-विक्रीचे व्यवहार मोठ्या प्रमाणावर होत असतात. आता हे चलन आपल्या सहल आयोजकांकडूनच घ्यायचे की आपल्या बँकेकडून असा प्रश्न पडतो. माझ्या मते दुसरा, म्हणजेच हे चलन आपल्या बँकेकडून खरेदी करण्याचा पर्याय अधिक सुरक्षित आणि पारदर्शी आहे. तो का, हे समजून घेऊया.

जेव्हा तुम्ही सहल आयोजकांकडून विदेशी चलन खरेदी करता, तेव्हा त्यात काही छुपे शुल्क लावले असण्याची शक्यता असते.

तुम्हाला जी पावती दिली जाते, त्यात योग्य विवरण दिले असेलच असे नाही. परंतु चलन खरेदी जर बँकेकडून केली, तर बँक त्याची योग्य पावती देईल. चलनाचा विनिमय दर, बँकेचे कमिशन, इतर काही शुल्क, हे सर्व त्यात स्पष्टपणे दिलेले असते. शिवाय तुम्ही तुमच्या बँकेसाठी जुने आणि महत्वाचे ग्राहक असाल, तर तिथल्या अधिकाऱ्याशी बोलून थोडीफार सूट मिळवू शकता. ही रक्कम बँक तुमच्या खात्यातून घेईल. चलन खरेदीपूर्वी बँकेस काही कागदपत्रेही द्यावी लागतात. प्रत्यक्ष चलन खरेदी केल्यावर ते हातात येईपर्यंत साधारण तीन ते पाच दिवस लागतात. आणखी एक महत्वाची गोष्ट म्हणजे तुमची परदेश सहल संपेल आणि तुम्ही परत भारतात यायला निघाल, तेव्हा तुमच्याकडे काही विदेशी चलन शिल्लक राहिले असण्याची शक्यता असते. भारतात परतल्यावर या चलनाचे काय करायचे, ते परत आपल्या खात्यात कसे जमा करायचे हे सर्व काही बँकेकडून आधीच जाणून घ्या. हवे असल्यास एखाद्या डायरीत ती सर्व नोंद नीट ठेवा. इतरही काही शंका असतील, तर खरेदीआधीच त्यांचे निरसन करून घ्या. सर्व राष्ट्रीयीकृत आणि मोठ्या खाजगी बँकांना

विदेशी चलनाचे व्यवहार करण्यास परवानगी असते. सारस्वत बँक, एसव्हीसी बँक, एनकेजीएसबी बँक अशा काही मोजक्या सहकारी बँकांनाही विदेशी चलनाचे व्यवहार करण्यास परवानगी आहे.

एका चलनाचे दुसऱ्या चलनात रूपांतर करण्यासाठी एक विशिष्ट दर असतो, त्याला विनिमय दर (EXCHANGE RATE) असे म्हणतात. जेव्हा एखादी ग्रुप सहल जाते, तेव्हा या दरारूनच काही

वेळा तक्रारी उद्भवतात. 'आम्ही इतक्या जणांनी एकाच दिवशी चलन खरेदी

केले, तरी प्रत्येकाला वेगवेगळा दर लागला आणि मला तो दर जास्ती लागला' अशा प्रकारच्या तक्रारी

असतात. इथे एक गोष्ट लक्षात घ्यायला हवी, ती म्हणजे शेअर बाजाराप्रमाणेच विदेशी चलनाचे व्यवहारही जगभरच्या बाजारांमध्ये होत असतात. तिथे चलनाचे दर सेकंदासेकंदाला बदलत असतात.

अमेरिकन डॉलरचे (युएसडी) उदाहरण घेऊया. समजा वर्तमानपत्रात त्याचा रुपयाशी असलेला विनिमय दर ८७.६७ आहे. म्हणजेच एक युएसडी विकत घ्यायला मला रु. ८७.६७ लागतात. प्रत्यक्षात कोणत्याही विदेशी चलनाचा दर हा चार अपूर्णाकारपर्यंत दिला जातो. या उदाहरणात तो रु. ८७.६६५९ असा असू शकतो. वर म्हटल्याप्रमाणे यात सतत बदल होत असतो. मागणी आणि पुरवठा, जागतिक परिस्थिती, भौगोलिक व राजकीय घडामोडी, इत्यादींमुळे या दरात मोठी उलथापालथ होऊ शकते. एरवी हा बदल थोडाफार वरखाली होत असतो. त्यामुळे मला पडलेला रु. ८७.६६५९ हा दर त्याच दिवशी युएसडी खरेदी करणाऱ्याला रु. ८७.६६२५ किंवा रु. ८७.६६८७ असाही पडू शकतो. अर्थात आपण केलेली खरेदी त्यामानाने कमी असल्याने या अल्प फरकाने आपण द्यायच्या रकमेत खूप मोठा बदल होत नाही. या खरेदीसाठी

बँका जे शुल्क आकारतात त्यातही फार मोठा फरक नसतो.

आपल्या देशातील बहुतेक बँका डेबिट अथवा क्रेडीट कार्ड देतात. हे कार्ड परदेशातही वापरता येते. काही बँका विशिष्ट विदेशी चलनातील प्रवासी चेक देतात. हे चेक कुठे आणि कसे वापरता येतील याचे माहितीपत्रक सोबत मिळते. त्यामुळे रोख चलन नेण्यापेक्षा या सुविधा अधिक सुरक्षित आहेत. कार्ड वापरायची गरज भासल्यास बँकेची प्रणाली त्या वेळचा विनिमय दर अधिक शुल्क लक्षात घेऊन तितके पैसे आपल्या भारतातील खात्यातून वळते करते आणि आपल्याला आवश्यक ती रक्कम विदेशी चलनात मिळते. मात्र हे सर्व करण्यापूर्वी बँकेच्या नियम व अटी समजून घ्याव्यात. आपले कार्ड सुरक्षित कसे राखावे ते समजून घ्यावे. काही सहल आयोजक प्रवासी चेकच्या वापराबद्दल आक्षेप घेतात. ते का, हेही समजून घ्यावे आणि परदेशातील आपले सर्व आर्थिक व्यवहार काळजीपूर्वक करावेत.

सहलीला जाणाऱ्या सर्वांना हॅपी जर्नी.

दापोली पेठ – आरंभ नववर्षाचा

– उदय ताम्हणकर

दि. २ ते ६ जानेवारी ह्या कालावधीत राधाकृष्ण मंदिर हॉल येथे संपन्न झालेल्या ग्राहक पंचायत पेठेने २०२५ ह्या नवीन वर्षाचा शुभारंभ झाला. ४७ स्टॉल असलेल्या ह्या पंचायत पेठेची उलाढाल ९६ लाख ५० हजार झाली.

दापोली येथील पेठेच्या उद्घाटक तहसीलदार मा. अर्चना बोंबे, उदय ताम्हणकर, राहुल मंडलिक आणि दापोलीतील कार्यकर्ते

पंचायत पेठेचे उद्घाटन दापोलीच्या तहसीलदार मा. अर्चना बोंबे ह्यांच्या शुभहस्ते झाले. मा. अर्चना ताईनी ह्या पंचायत पेठेला शुभेच्छा देताना अशा प्रकारचे एकाच छताखाली वैविध्यपूर्ण

आणि ग्राहकांना अत्यंत दर्जेदार उत्पादने देणारे हे प्रदर्शन असून पंचक्रोशीतल्या अधिकाधिक ग्राहकांनी ह्याचा लाभ घ्यावा असे आवाहन केले. ग्राहक पंचायत पेठ प्रमुख अनुराधा देशपांडे आणि पंचायत पेठ समिती कार्यकर्ते, तसेच पुणे वितरण केंद्राचे कार्याध्यक्ष विवेक केळकर, कल्पिता रानडे, गणेश ग्राहक संघाचे प्रमुख उदय ताम्हणकर, राहुल मंडलिक, अश्विनी वैद्य आणि इतर अनेक कार्यकर्ते या उद्घाटन सोहळ्यासाठी उपस्थित होते.

एका आगळ्यावेगळ्या पद्धतीने दापोलीच्या पंचायत पेठेचा प्रचार करण्यात आला. दापोलीचे उत्साही कार्यकर्ते श्री. राहुल मंडलिक यांनी पेठेच्या प्रचारासाठी एक वेगळी व्हिडीओ क्लिप केली. तीन शाळकरी मुलींच्या संवादातून पंचायत पेठेची वैशिष्ट्ये सांगणारी ही क्लिप पेठेच्या प्रचारासाठी फारच उपयुक्त ठरली. दापोली गावात सगळीकडे लागलेले पंचायत पेठेचे बॅनर्स आणि उभारलेली भव्य कमान दापोलीकरांचे लक्ष वेधून घेत होती. या सगळ्याचा उत्तम परिणाम झाला आणि दापोली आजलें आणि आसपासच्या परिसरातील असंख्य ग्राहकांनी पेठेला भरभरून प्रतिसाद दिला. त्यामुळे उलाढालीचा वेगळा विक्रम करत ही पंचायत पेठ उत्साहात संपन्न झाली.

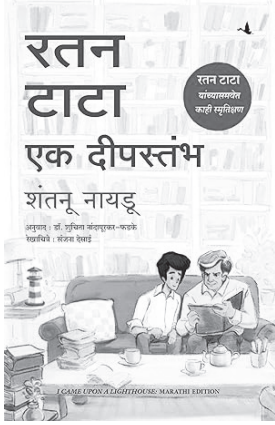

मार्च २०२५ च्या वाटपातील पुस्तक

- टाटा-एक दीपस्तंभ; लेखक : शंतनू नायडू; मराठी अनुवाद : डॉ. शुचिता नांदापूरकर-फडके;
प्रकाशक : मंजुल पब्लिशिंग हाउस; छापील किंमत : ३९९/-रु.; वाटपातील किंमत : ३१३/- रु.

रतन टाटा व शंतनू नायडू - नाट्याची विलक्षण गोष्ट

शंतनू नायडू... विशीतला हा तरुण त्याचे स्वप्न थेट रतन टाटा यांना पत्र पाठवून कळवतो, ते त्याला उत्तर देतात, भेटायला बोलावतात आणि पुढे त्यांच्यात जिव्हाळ्याचा नातेबंध तयार होतो... हे सगळं विलक्षण आहे. रस्त्यात भटकणारे कुत्रे भरधाव वाहनांनी

जखमी होतात, कारण चालकांना ते वेळीच दिसत नाहीत. शंतनू आणि त्याच्या टीमने या भटक्या कुत्र्यांना चमकती कॉलर लावण्याची मोहीम हाती घेतली. त्यांची देखभाल करू लागले. श्वानप्रेमी रतन टाटा यांना या मुलांचा प्रामाणिक प्रयत्न भावला. ८०च्या घरातले रतन टाटा आणि विशीतला शंतनू नायडू यांच्या पहिल्या भेटीपासून त्यांची गट्टी जमली. पुढे शंतनू अमेरिकेत कॉर्नेल

विद्यापीठात शिकायला गेला, तेव्हा त्यांची मैत्री अधिकच गडद होत गेली. तो त्यांना तेथून मनमोकळी पत्रे पाठवू लागला. तेही त्याला भेटायला न्यूयॉर्कला जाऊन आले. मध्यमवर्गीय सुसंस्कारित

कुटुंबात वाढलेला शंतनू नायडू याने फार अलवारपणे हे नाते पेलले. रतन टाटा आणि शंतनू यांच्यातील स्नेहाळ नाते कसे फुलत गेले, हे शंतनूने फार लोभस शब्दांत व्यक्त केले आहे. रतन टाटा त्याला मित्र मानू लागले, तरी अर्थातच ते त्याचे गुरू बनले. रतन टाटा यांच्याकडून मिळालेले 'सहजपाठ' शंतनूने छान कथन केले आहेत. अमेरिकेत उच्च शिक्षण घेतले तरी त्याला परत भारतात येऊन परोपकारी कामांतच रुची होती, त्यातून टाटा यांच्या कार्यालयात त्यांनी त्याला साजेशी नोकरी दिली. या नोकरीतही त्याला रतन टाटा यांच्याकडून खूप शिकायला मिळाले.

शंतनू नायडू याने या पुस्तकातून रतन टाटा यांच्याशी नातेबंध कसा घडला, बहरत गेला हे मोहक शैलीत सांगितले आहे, त्यातून रतन टाटा यांच्यातील माणूसपण उलगडून दाखवले आहे. या गुणी, तरुण लेखकाचे पुस्तक हातात घेतल्यावर पूर्ण केल्याशिवाय राहवत नाही. या पुस्तकातील चित्रे फार सुंदर आहेत. मांडणी, सजावट सुबक आहे. प्रत्येकाने वाचलेच पाहिजे हे भावुक पुस्तक आणि आपल्या घरातल्या, नात्यातल्या तरुणाईला जरूर वाचायला दिले पाहिजे.

- शुभदा चौकर

प्रतिसाद

MGPने बऱ्याच हतबलांना हसतमुख केले आहे. कित्येकांनी तुळशीपत्रे सोडलेली आपली घरे आपण परत मिळविली. पासपोर्ट, इलेक्ट्रॉनिक वस्तू, प्रवासाच्या तिकिटांसंबंधी काही गौडबंगाल असो, MGP चे नुसते नाव घेतले तरी अर्ध्या समस्या तिथल्या तिथे मिटतात. MGPचा इतका वचक आहे! MGP म्हणजे, More than Grand Pride. दूरदर्शन, रेडिओ, MGPचे मासिक या मार्फत ग्राहक संरक्षण कायद्यासंबंधी लोकजागृती केली जाते. फसविणाऱ्यांपासून सावध केले जाते. Online कार्यक्रमाद्वारे ज्ञानवर्धक विषय हाताळले जातात.

MGP चे सर्व पदाधिकारी सुशिक्षित, समंजस आणि निर्मोही आहेतच, पण स्वतःचा अमूल्य वेळ समाजासाठी देण्यास

तत्पर असतात.

आपल्या जीवनावश्यक वस्तू कोणत्या, त्यातही आरोग्याला हितकारक कोणत्या, अनावश्यक, अनाटायी खर्च होऊ नये याचीही काळजी MGP घेते. बौद्धिक खाऊ म्हणून दरमहा एक पुस्तक यादीमध्ये, त्याच्या परिक्षणासह अंतर्भूत असते. कोरोनाकाळात हतबलता आली असताना कार्यकर्त्यांनी प्रयत्नांची पराकाष्ठा करून जमेल तेवढे अत्यावश्यक सामान घरपोच दिले. वर्षभराच्या खास खरेदीसाठी पंचायत पेठांचे आयोजन करून MGP ने कित्येकांच्या व्यवसाय वाढीसाठी हातभार लावला आहे. MGP जागतिक पातळीवर आपले नाव उज्वल करून इतर देशांना मार्गदर्शन करते. MGP चे आम्ही खूप ऋणी आहोत.

- स्नेहल अच्युत सातार्डेकर, बोरीवली

राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त विविध कार्यक्रम

– मंगला गाडगीळ, शिक्षण विभाग प्रमुख

२४ डिसेंबर हा राष्ट्रीय ग्राहक दिन. ग्राहक चळवळीत अहर्निश कार्यरत असणारी मुंबई ग्राहक पंचायत ही अनोखी संघटना आहे. त्यामुळेच ग्राहक दिन साजरा करण्याची त्यांची पध्दतही अनोखी असते. ग्राहक हिताचा प्रचार आणि प्रसार करतच संस्थेच्या विविध कार्यकर्त्यांनी हा दिवस अत्यंत उत्साहात साजरा केला. ठाणे-कचरोळी तलावाच्या जवळ, बोरिवली- म्युनिसिपल ऑफिस परिसर, दहिसर पश्चिम-विठ्ठल मंदिर परिसर आणि सांताक्रूझ पश्चिम-LIC कॉलनी येथे कार्यकर्त्यांनी 'जागो ग्राहक' स्टॉल उभे केले होते. जिथे लोकांची वर्दळ असते अशी ठिकाणे निवडली होती. कार्यकर्त्यांनी ग्राहकांना त्यांच्या अधिकाराबाबत सजग केले. ऑनलाईन खरेदी किंवा बँकिंगमध्ये कसे फसवले जाते ते उलगडून सांगितले. वस्तूच्या दर्जासाठी आणि सुरक्षिततेसाठी BIS किंवा FDA यांचे कार्य कसे चालते ते समजावून सांगितले. सकाळपासून संध्याकाळपर्यंत हे काम चालू होते.

'जागो ग्राहक जागो' – दहिसर विभाग

गोरेगाव येथील निवारा विद्यालय या शाळेत आठवीच्या विद्यार्थ्यांसाठी एक शिबीर नेहा जोशी यांनी घेतले. वस्तूच्या वेष्टणावरील माहिती, तिचे उपयोग, त्यामुळे जपले जाणारे ग्राहकांचे अधिकार या विषयावर कार्यशाळा झाली. प्रत्येक मुलाला एक एक वेष्टण देऊन त्यावरील माहिती समजावून सांगता सांगता नोंद करण्यास सांगितले. असा त्यांचा एक प्रोजेक्ट करून घेतला. ह्याच विषयावर आधारित एक प्रश्नमंजुषा मुलांकडून सोडवून घेतली. मुलांनी प्रत्येक मुद्दा समजून घेतला अन् ती माहिती हातातील वेष्टणावर शोधण्यात मुले रमून गेली. रोजच्या आयुष्यात लागणारी महत्त्वाची माहिती विद्यार्थी व शिक्षक दोघांनाही मिळाली. याच शाळेत २३ नोव्हेंबर रोजी नववीच्या विद्यार्थ्यांसाठी असेच एक शिबीर नेहा जोशी यांनी घेतले. या कार्यशाळेत वैशाली अभ्यंकर, निवेदिता महाजन ह्या कार्यकर्त्या सहभागी झाल्या होत्या.

दुपारी वनिता मंडळ या कार्यक्रमात रेडियोवर शर्मिला रानडे यांचा 'ऑनलाईन खरेदी मधील फसवणूक' या विषयी प्रश्नोत्तराचा कार्यक्रम

झाला. त्यात त्यांनी वेब साईटची सुरक्षितता कशी तपासावी, पेमेंट गेटवे, पासवर्ड कसा असावा, मोबाईल हॅक झाल्यावर होणारा उत्पात, त्यासाठी ट्रू स्टेप व्हेरिफिकेशनचे महत्त्व, ऑनलाईन खरेदीसाठी रिटर्न पॉलिसी किंवा पेमेंट पॉलिसी या विषयी माहिती दिली.

माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय निर्मित 'दिलखुलास' या कार्यक्रमात 'राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त' राज्य ग्राहक तक्रार निवारण आयोगाचे अध्यक्ष, न्या. सुरेंद्र तावडे तसेच मुंबई ग्राहक पंचायतीचे कार्याध्यक्ष शिरीष देशपांडे यांची विशेष मुलाखत प्रसारित झाली. ही मुलाखत आकाशवाणीच्या सर्व केंद्रांवरून तसेच 'न्यूज ऑन एअर' या ॲपवरून प्रसारित झाली.

'कालानुरूप बदलता ग्राहक संरक्षण कायदा' या विषयी डॉ. अर्चना सबनीस यांची मुलाखत नेहा खरे यांनी घेतली. अस्मिता वाहिनीवरून ही मुलाखत प्रसिध्द झाली. त्यांनी ग्राहक संरक्षण कायदा २०१९ मध्ये झालेल्या नव्या तरतुदीबद्दल सांगितले. मध्यस्थीने तक्रार सोडविणे, ऑनलाईन खरेदीसाठी नियमावली, उत्पादन दायित्व आणि सेंट्रल कन्झ्युमर प्रोटेक्शन ऑथॉरिटी यावर त्यांनी भाष्य केले.

राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त आर्य चाणक्य नगर कांदिवली पूर्व येथील ज्येष्ठ नागरिक संघात 'मुंबई ग्राहक पंचायत आणि ग्राहक चळवळ' ह्या विषयावर गप्पांचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. ग्राहक चळवळीची कल्पना, रुजवण, सुरुवातीला आलेले अनुभव, त्या वेळचा खटाटोप, आता आलेले स्थैर्य आणि नवीन तंत्रज्ञानाचा अंगीकार ह्या संदर्भात नेहा जोशी ह्यांनी माहिती दिली. मुंबई वितरण कार्यवाह मनीषा मोडक ह्यांच्या सहकार्याने हा कार्यक्रम उत्तम रीतीने संपन्न झाला.

२५ डिसेंबर रोजी सांताक्रूझ पूर्व येथे सेवा संकल्प प्रतिष्ठान यांनी ग्राहक दिनानिमित्त मंगला गाडगीळ यांचे व्याख्यान आयोजित केले होते. व्याख्यानाचा विषय होता ग्राहक संरक्षण कायदा. त्यांनी या कायदानुसार ग्राहकांना मिळणारे हक्क, त्रिस्तरीय ग्राहक न्यायालय यंत्रणा, तेथील चालणारे कामकाज याची माहिती दिली. ग्राहक संरक्षण कायदा २०१९ मध्ये मध्यस्थामार्फत तक्रारीची सोडवणूक, उत्पादन दायित्व- का आणि कसे आणि सेंट्रल कन्झ्युमर प्रोटेक्शन ऑथॉरिटीची माहिती आणि कार्यक्षमता या विषयी माहिती दिली.

'मोतीलाल कानजी ज्युनिअर कॉलेज', चिंचणी, ता. डहाणू, जि. पालघर आयोजित 'राष्ट्रीय सेवा योजना' (NSS) सात दिवसीय श्रमसंस्कार निवासी शिबीर, डहाणू, पालघर येथे होते. या शिबिरात ५२ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. बोईसरच्या वैशाली पारवेकर

यांनी 'ग्राहक हक्क, कर्तव्य आणि वेष्टण वाचन' या विषयावर प्रात्यक्षिकासहित एक सत्र घेतले.

ज्ञानदेवे रचला पाया,
तुका झालासे कळस

या अभंगाच्या चालीवर सर्वात महत्त्वाचा कार्यक्रम म्हणजे राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त आयोजित दिल्लीतील विज्ञान भवन येथील परिषद असे म्हणता येईल. तीन सत्रांपैकी दुसऱ्या सत्रात कार्याध्यक्ष शिरीष देशपांडे यांनी व्यक्त केलेले मनोगत हा तो कळस. या सत्राच्या अध्यक्षस्थानी राष्ट्रीय ग्राहक आयोगाचे अध्यक्ष होते. परंतु अध्यक्षांनी घोषणा केली की बराच उशीर झाला असल्याने आता

या सत्रात फक्त ग्राहक चळवळीत ज्यांचे भरीव योगदान आहे अशा मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या शिरीष देशपांडे यांचेच भाषण होईल, वेळ केवळ ३ मिनिटे. ग्राहक न्यायालयांतील निर्णयांची अंमलबजावणी करण्यात येणाऱ्या अडचणी आणि त्यावरील उपाय यावर त्यांनी भाष्य केले. यासाठी त्यांनी २०२१ मधील सर्वोच्च न्यायालयाच्या एका महत्त्वपूर्ण निर्णयाकडे सर्व उपस्थितांचे लक्ष वेधून घेतले. या उल्लेखानंतर मात्र हा त्या सत्रातील एक महत्त्वाचा मुद्दा ठरला. सर्व उपस्थितांनी त्यांचे अभिनंदन केले. अशा प्रकारे त्यांनी केवळ तीन मिनिटांत करामत करून दाखवली आणि दिवसभराच्या कार्यक्रमावर कळस चढवतच राष्ट्रीय ग्राहक दिनाची सांगता केली. ♦

कलात्मक, रंजक BIS स्टँडर्ड कार्निवल !

– नेहा जोशी

भारतीय मानक संस्था किंवा Bureau of Indian Standards (BIS)ची स्थापना आपल्याला स्वातंत्र्य मिळायच्या ६ महिने आधी म्हणजेच ६ जानेवारी १९४७ रोजी झाली. ग्राहकांच्या सुरक्षिततेसाठी तसेच उत्तम गुणवत्तेची उत्पादने निर्मित होऊन ती ग्राहकांना मिळावीत, यासाठी ही सरकारी संस्था कार्यरत आहे. ६ जानेवारी हा दिवस दरवर्षी 'BIS फाऊंडेशन डे' साजरा केला जातो. देशातील तरुणाईला Standards म्हणजे काय, हे कळावे म्हणून विविध शाळा-महाविद्यालयांमध्ये स्टँडर्ड क्लब चालविले जातात. ग्राहकांशी संवाद साधण्यासाठी BIS नेहमीच मुंबई ग्राहक पंचायत ह्या आपल्या संस्थेशी जोडली गेलेली आहे.

यंदा ८ जानेवारीला पवई येथे 'BIS स्टँडर्ड कार्निवल' मध्ये सहभागी होण्याची संधी आपल्याला मिळाली. तेथे प्रफुल्लित वातावरण होते. मुंबईतील २५ शाळा-कॉलेजमधील अंदाजे २००० मुलांनी कार्निवलला भेट दिली. प्रवेश दारावरच मुलांना आकर्षित करण्यासाठी BIS चे बोधचिन्ह असलेला टॅटू काढण्यात येत होता. आपल्या मुंबई ग्राहक पंचायतीला त्यांनी खास स्टॉल दिला होता. तिथे आपण अनेक माहितीपूर्ण फलक लावले होते. सायबर सिक्युरिटी, ऑनलाईन खरेदी, विविध बोधचिन्हे, रस्त्यावरील अन्न खाल्ल्याने होणारे परिणाम असे विषय त्यात होते. काही बोधचिन्ह ओळखण्याची स्पर्धा, खेळ आपण ठेवले होते. त्यातून मुलांना खूप माहिती मिळाली. शिक्षकांनाही आपल्या संस्थेची माहिती दिली गेली. वाढत्या सायबर फसवणुकीमुळे धोक्यात आलेल्या आपल्या बँक ठेवी आणि बँक बुडाल्यास फक्त ५ लाख रुपयांच्या ठेवींवरच विमा कवच या पार्श्वभूमीवर मुंबई ग्राहक पंचायतीने राबवलेली सह्यांची मोहीम या कार्निवलमध्ये देखील राबविली गेली.

या उपक्रमात शिक्षण विभाग प्रमुख मंगला गाडगीळ, नेहा जोशी, ममता आठल्ये, अर्चना पानगांवकर, सुधा चौधरी आणि प्रतिभा साळवी या कार्यकर्त्या सामील झाल्या होत्या. BIS लॅबोरेटरी, काही उत्पादन कंपन्यांनी त्यांची उत्पादने ठेवली होती, ज्यावर ISI मार्क होते. आपल्या राष्ट्रध्वजावर देखील मानक आवश्यक आहे. असे अनेक देखणे माहितीपूर्ण स्टॉल तिथे होते. काही शाळांनी एकता आणि गुणवत्ता ह्या थीमवर नृत्यप्रकार सादर केले. पोस्टर मेकिंग उपक्रम देखील मुलांसाठी आयोजित केला होता. अनेक मुले जागा मिळेल तिथे बसून चित्रे काढण्यात दंग झाली होती. एकंदरीतच कलात्मक आणि रंजक पद्धतीने BISचा 'स्टँडर्ड कार्निवल' उत्साहात पार पडला.

BIS फाऊंडेशन डे कार्निवल प्रसंगी संस्थेच्या स्टॉलवर मंगला गाडगीळ, नेहा जोशी, ममता आठल्ये, अर्चना पानगांवकर, सुधा चौधरी आणि प्रतिभा साळवी

अलिबाग पेठेत अनोखे उपक्रम

ग्राहक पंचायत पेठेच्या श्रृंखलेतील २०२४-२५ वर्षातील अखेरची ग्राहक पंचायत पेठ अलिबाग येथे क्षात्रैक्य समाज हॉलमध्ये १० ते १५ जानेवारी या कालावधीत संपन्न झाली. ४८ स्टॉल असलेल्या सहा दिवसाच्या या पेठेची उलाढाल ५३ लाख २८ हजार झाली. अलिबाग येथील पंचायत पेठेचे हे तिसरे वर्ष. या पेठेचे उद्घाटन संस्थेच्या ज्येष्ठ कार्यकर्त्या नीलाताई म्हात्रे यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले.

अलिबाग येथील पेठेचा कालावधी संक्रांतीचा असतो. वर्षांभी येणाऱ्या या महत्त्वाच्या सणाच्या वेळेला बरेचसे गाळेधारक आणि कार्यकर्ते घरापासून दूर असतात. हे लक्षात घेऊन आपण संस्थेतर्फे सर्व गाळेधारकांना संक्रातीनिमित्त गूळपोळी देऊन हा आनंदाचा क्षण गोड करतो. तसेच या पेठेमध्ये संक्रातीनिमित्त हळदीकुंकु समारंभाचे

आयोजन करण्यात आले होते. या निमित्ताने संक्रांतीचे वाण म्हणून प्रत्येक महिलेला संस्थेची माहिती देणारी छोटीशी पत्रिका देण्यात आली. हा संपूर्ण अनोखा हळदीकुंकु समारंभ अलिबाग येथील आपल्या कार्यकर्त्या अंजुताई ओक यांच्या सहकार्याने संपन्न झाला. ह्या प्रसंगी मंगला गाडगीळ आणि नेहा जोशी यांनी उपस्थित महिलांना अभिनव पद्धतीने, काही खेळ घेऊन ग्राहक शिक्षण आणि चळवळीची ओळख करून दिली.

मनोरंजनातून ग्राहक जागृती

ग्राहक पंचायत पेठेच्या माध्यमातून आपल्या पेठांमध्ये ग्राहक जागृतीचा उपक्रम राबवला जातो. अलिबाग येथील या स्टॉलवर माहिती देण्यासाठी नेहा जोशी आणि मंगला गाडगीळ या उपस्थित होत्या. निरनिराळे लोगो ओळखायला सांगून त्यांचे महत्त्व सांगण्यात आले. त्याचप्रमाणे हिंदुस्थान युनिलिव्हरकडून प्राप्त झालेल्या असली, नकली उत्पादने दाखवून त्यातील फरक सांगण्यात आला. मुंबई ग्राहक पंचायतीतर्फे बँकेतील ठेवी १००% सुरक्षित असाव्यात, त्यांना विमा कवच असावे, या संबंधी सहायांची मोहीम राबवण्यात आली.

BIS तर्फे १३ जानेवारीला श्याम निंबाळकर हे अधिकारी उपस्थित होते. त्यांनी ISI, HALLMARK आणि CRS या मार्क तसेच BIS CARE APP ची माहिती दिली. सोन्याच्या साखळीवरील हॉलमार्क, मोबाईल फोनसाठी असलेला CRS मार्क हे प्रत्यक्ष दाखवले.

— अनघा आचरेकर, मंगला गाडगीळ

...पान क्र. ९ वरून)

बोरिवली विभागात संघप्रमुख शिबीर

समितीकडे पोचवाव्यात, काही नवीन उत्पादने हवी असतील तर त्याबद्दलही माहिती द्यावी, असे आवाहन केले.

यानंतर ज्योती मोडक यांनी बिल पेमेंट करण्याची सध्याची पद्धत कशी सोपी केली आहे, आपल्या वितरण व्यवस्थेतील काही काटेकोर पद्धती याबद्दल माहिती दिली.

यानंतर सभासदांनी जे प्रश्न विचारले, त्यांचे अनुराधाताई आणि ज्योतीताई यांनी निरसन केले. यातील महत्त्वाचा प्रश्न होता, पाम तेल असलेल्या तयार उत्पादनांचा आपल्या मागणी पत्रातील समावेश का? याला उत्तर देताना अनुराधाताई म्हणाल्या की, या पदार्थांमध्ये पाम तेल हे विशिष्ट मात्रेतच वापरले आहे. तेव्हा

आपली शरीराला हानिकारक नाही. नवीन पिढीला असे तयार पदार्थ हवे असतात.

संघटन विभाग प्रमुख रंजना मंत्री यांनी उपस्थितांशी संवाद साधताना संस्थेबद्दलचे प्रश्न विचारून सभासदांना सहभागी करून घेतले. आपली संस्था, वाटपातील पदार्थ, पेठेची वैशिष्ट्ये इत्यादींबद्दल त्यांनी प्रश्न विचारले.

कार्यक्रमाचा समारोप करताना डॉ. संत मंडम यांनी सर्व संघप्रमुखांचे आभार मानले आणि कार्यकर्त्यांचे कौतुक केले. या शिबीराला ११० जण उपस्थित होते.

◆

पुणे पंचायत पेठ अनोख्या उत्साहात साजरी

संस्थेच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षातील ग्राहक पंचायत पेठ ४ ते ८ जानेवारी २०२५ या कालावधीत पुणे येथील हर्षल हॉल, कोथरूड येथे संपन्न झाली. ५ दिवसांच्या ह्या पंचायत पेठेची विक्रमी उलाढाल रु. १ कोटी ५६ लाख झाली. पुणे पंचायत पेठेचे उद्घाटन माजी केंद्रीय मंत्री प्रकाश जावडेकर ह्यांच्या शुभहस्ते झाले. पंचायत पेठेचे उद्घाटन करताना प्रकाश जावडेकर यांनी आपल्या उद्घाटनपर भाषणात ग्राहक चळवळीतल्या उत्कृष्ट योगदानादल संस्थेचे अभिनंदन केले. यापुढेही ग्राहक चळवळ सक्षम होण्याच्या दृष्टीने सर्वतोपरी सहाय्य करण्याचे आश्वासनही दिले. पंचायत पेठेच्या उद्घाटन प्रसंगी संस्थेच्या विश्वस्त ललिता कुलकर्णी, ग्राहक पंचायत पेठ प्रमुख अनुराधा देशपांडे, पुणे वितरण कार्याध्यक्ष विवेक केळकर तसेच पुणे वितरण आणि विभागाचे पदाधिकारी उपस्थित होते.

पेठेत ६२ स्टॉल होते. पुणे विभागाचा वितरणाचा स्टॉलही होता. वितरणात मिळणाऱ्या वस्तूंचा उत्तम दर्जा सर्वापर्यंत पोहचवा तसेच संस्थेला कार्यकर्ते मिळावेत, जास्तीत जास्त संघ तयार व्हावेत, यासाठी या स्टॉलची मोठी मदत होते. पुणे विभागाच्या कार्याध्यक्ष शर्मिला पुणतांबेकर यांनी पेठेच्या समन्वयक म्हणून जबाबदारी घेतली होती.

बालग्राहकच झाले उत्साही शिक्षक!

यावर्षी संस्थेचे सुवर्ण महोत्सवी वर्ष, त्यानिमित्ताने पुणे पंचायत पेठेत 'जागो ग्राहक जागो' स्टॉलवर काय वेगळे करावे या विचारात असताना 'शालेय विद्यार्थ्यांनी हा स्टॉल सांभाळला तर' असा विचार संस्थेच्या कार्याध्यक्ष आणि पंचायत पेठ अध्यक्षा अनुराधा देशपांडे यांनी मांडला. त्यावर लगेचच विवेक केळकर आणि मी (कल्पिता रानडे) यांनी आमचे पुण्यातील कार्यकर्ते नक्की हा उपक्रम करतील, असे त्यांना सांगितले. कार्यकर्त्यांनी पण सकारात्मक प्रतिसाद दिला आणि सगळेच विचार करायला लागले. एक दिवसाचे शिबीर पुणे वितरण केंद्रात घेण्याचे निश्चित झाले. पुणे वितरणातील कार्यकर्ती श्रेया सहस्रबुध्दे हिने समन्वय

करण्याची जबाबदारी घेतली. ओळखीची, संघ सभासदांची मुले यामध्ये सहभागी झाली. दोन दिवसांत १६-१७ मुलांनी नावनोंदणी केली सुध्दा! शिक्षण विभाग प्रमुख मंगला गाडगीळ आणि नेहा जोशी मुंबईहून एक दिवस पुण्यात आल्या. त्यांनी पुणे वितरण केंद्रात प्रशिक्षण शिबीर घेतले. त्यांनी या चुणचुणीत मुलांना वेष्टण कसे वाचावे, वेगवेगळ्या चिन्हांची ओळख व त्यांची माहिती, महत्त्व समजावून सांगितले. ग्राहकांचे हक्क कोणते आहेत, भारतीय मानक संस्था विषयी माहिती, BIS App वापरण्याचे प्रात्यक्षिक, भेसळ कशी ओळखावी असे विषय शिकवले. त्यांची शिकवण्याची हातोटी खूप छान होती. एक दिवसाच्या शिबिरातून मुलांनी खूप नवीन माहितीचा खजिना गोळा केला. शिबिराच्या दिवशी श्रेया सहस्रबुध्दे, अवनी वैद्य, मंजिरी मुळेकर आणि विनायक सोमण या पुण्यातील कार्यकर्त्यांनी स्वतः उपस्थित राहून मदत केली.

उद्घाटक, माजी मंत्री प्रकाश जावडेकर यांनीही 'जागो ग्राहक'च्या कक्षात जाऊन प्रशिक्षण देणाऱ्या मुलांशी संवाद साधत त्यांचे आणि सजग बालग्राहक तयार करणाऱ्या उपक्रमाचे कौतुक केले.

हा उपक्रम पूर्णपणे मुलांनी करावा अशी संकल्पना असल्याने स्टॉल देखील मुलांनीच सजवला. त्यासाठी वेष्टण वाचन (Wrapper reading) अशी थीम ठरवली. स्टॉलवर एक सेल्फी पॉईंट असावा असे ठरले. त्यासाठी मुलांची लाडकी सायकल निवडली. थीमनुसार आणि वेष्टण वाचनाचे महत्त्व अधोरेखित करण्यासाठी मुलांनी त्यांच्या पालकांच्या मदतीने विविध खाद्यवस्तूंची वेष्टणे जमा केली. पेठेच्या आदल्या दिवशी ही वेष्टणे तसेच कोल्ड ड्रिंकच्या बाटल्या वापरून सायकल सजवली. मुलांनी स्वतः चित्रे काढून, संदेश लिहून आकर्षक पोस्टर तयार केली. फुलपाखरू हे शाश्वत जीवनशैलीचे प्रतिक आहे. फुलपाखरू फुलातून मध वेचताना फुलाला इजा न करता मध वेचते. अनेक फुलपाखरांनी मिळून एका वेळी पंख फडफडवले तर जोरदार लहरी पसरतात आणि वादळ निर्माण होऊ शकते. त्याप्रमाणेच आजचे बालग्राहक उद्याचे जबाबदार नागरिक बनून समाजात सकारात्मक बदल नक्की घडवू शकतील, याचे द्योतक म्हणून फुलपाखरू हा आकार आम्ही निवडला होता.

नावीन्यपूर्ण पध्दतीने ग्राहक शिक्षणाचा स्टॉल सजला अन् पुढील पाचही दिवस मुलांनी तो गाजवला देखील. 'ओ काका, काकू, आजी, या ना आमच्याकडून थोडी माहिती घ्या.' अशा मुलांच्या प्रेमळ आर्जवाला लोकांना 'नाही' म्हणताच आले नाही.

पुणे येथे पंचायत पेठेसाठी बाल ग्राहक प्रशिक्षण शिबीर

तसेच कुतूहलाने देखील लोकांनी मुलांना उत्स्फूर्त प्रतिसाद दिला. सजग ग्राहक विषयक माहिती सांगून झाल्यावर मुले अगत्याने तुम्हाला या दालनात 'सेल्फी' घ्यायला आवडेल का, असा प्रेमळ आग्रह करत होती. सेल्फी घेतल्यावर आम्ही तुम्हाला कापडी पिशवी भेट देत आहोत, हे सांगायला आणि घ्यायला विसरत नव्हती. वेगवेगळी कोडी या स्टॉलवर होती. ती देखील ही मुले लोकांकडून सोडवून घेत होती.

या मुलांनी ग्राहकांकडून अभिप्राय लिहून घेतले आणि बघता बघता ते दालन पाच दिवसांत रंगीत फुलपंखी अभिप्रायांनी पूर्ण भरून गेले. लोकांना ही कल्पना खूपच आवडली. या अभिप्रायांत मुलांचे सगळ्यांनीच कौतुक केलेले दिसले. मुलांच्या सहभागामुळे त्यांचा

मित्रपरिवार, शाळेतील शिक्षक यांनीही आवर्जून पंचायत पेठेला भेट दिली. शाळेतील शिक्षक आलेले असताना त्यांना माहिती देण्यातील आनंद मुले लपवूच शकत नव्हती, तसेच शिक्षकांच्या डोळ्यातील कौतुकही!

मुलांचा सहभाग आणि कार्यकर्त्यांबरोबरचा परस्पर संवाद हा आम्हालाही नवीन उत्साह आणि ऊर्जा देणारा ठरला, हे नक्कीच!

या उपक्रमात अस्मि जोशी, कणाद सहस्रबुध्दे, स्वरा रानडे, अर्चित वैद्य, अक्षज जोशी, अन्वय जोगळेकर, कल्याण सहस्रबुध्दे, शार्दूल जोशी या मुलांनी चार दिवस पेठेत 'जागो'चा स्टॉल सांभाळला.

७ जानेवारी रोजी पुणे येथे मुंबई ग्राहक पंचायत पेठेत BIS ह्या आस्थापनेमधील स्वप्निल वायकर हे अधिकारी उपस्थित होते. स्टँडर्ड अभियानांतर्गत त्यांनी ग्राहकांना स्टँडर्ड/ मानक म्हणजे काय हे समजावून सांगितले. त्यावेळी मुंबईहून शिक्षण विभागातर्फे वृषाली ठवाळ उपस्थित होत्या. पुणे पेठेत ४ जानेवारी ते ८ जानेवारी दरम्यान 'जागो ग्राहक'च्या स्टॉलवर शिक्षण विभागातून शिक्षण विभाग प्रमुख मंगला गाडगीळ आणि नेहा जोशी, श्रेया सहस्रबुध्दे, मीनाक्षी कुलकर्णी, मेधा रानडे या कार्यकर्त्यांनी उपस्थित राहून बालकार्यकर्त्यांसोबत आपले योगदान दिले.

- सुप्रिया बर्वे, कार्यवाह, पुणे विभाग
- कल्पिता रानडे, कार्यवाह, पुणे वितरण
- नेहा जोशी, शिक्षण विभाग, मुंबई

मुलांचे आनंदी अनुभव!

मुंबई ग्राहक पंचायत शिक्षण विभागाने २२ डिसेंबरला आयोजित केलेल्या कार्यशाळेत मी व माझे मित्र सहभागी झालो होतो. कार्यशाळेत जाताना अनेक प्रश्न मनात होते. मला तेथे खाद्यपदार्थांच्या रॅपरवरील कोणकोणत्या गोष्टी प्रामुख्याने बघाव्या, Fssai Licence चेक करावे आणि हर्बल प्रॉडक्टसना आयुष मंत्रालयाचे लायसन्स लागते, Fssai चे नाही, ISI मार्क, BIS Hall Mark, Eco Mark कसे बघायचे हे समजले. नेहा ताई व मंगलाताई यांनी सजग ग्राहक याविषयी छान मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेत आम्हाला एक लॉगोची क्रीझ दिली होती. ती सोडवायला मला खूप मजा आली. दुपारी आम्ही सर्वांनी पावभाजीवर ताव मारला.

आम्ही या कार्यशाळेत जे शिकलो ते आम्ही पुण्याच्या पंचायत पेठेत शिक्षण विभागाच्या 'जागो ग्राहक जागो' या स्टॉलवर समजावून सांगताना खूप छान वाटले. फसवणूक होऊ नये म्हणून रॅपर रीडिंग किती महत्त्वाचे आहे, हे आम्ही ग्राहकांना पटवून सांगू शकलो, याचा आनंद झाला.

- अक्षज जोशी (ज्ञान प्रबोधिनी)

पुण्याच्या पंचायत पेठेत आम्ही ग्राहकांना उपयुक्त माहिती दिली. नेमकं उद्घाटनाच्या दिवशीच माझं स्टॉलवर काम होतं. माननीय माजी मंत्री प्रकाश जावडेकर यांनी माझ्या पाठीवर हात ठेवला आणि पाठ थोपटली, तेव्हा मला खूपच आनंद झाला. ग्राहकांना माहिती सांगण्याचे स्फुरण चढले. त्यानंतर ग्राहकांना माहिती सांगता-सांगता वेळ कसा गेला, हे कळलेच नाही. मी ग्राहकांना जागृत करण्याचे कार्य करता करता मी स्वतःला जागृत केले, त्यामुळे मला 'जागो ग्राहक जागो' चा खरा अर्थ कळला.

- अन्वय विनायक जोगळेकर (ज्ञान प्रबोधिनी)

मला काही मोजकेच Quality Marks माहिती होते. त्यापेक्षा कितीतरी नवीन Mark या कार्यशाळेमुळे समजले. दूध भेसळ, दुधाची पिशवी कशी चेक करायची, हे कळले. प्रत्येक दागिन्याला वेगळा Hall Mark असतो हे मंगलाताईकडून समजले.

पंचायत पेठेच्या दिवशी, मला वाटले होते, एकेका क्रमाने विविध माहिती द्यायची. परंतु तिथे कळले की येणाऱ्या व्यक्तीला किती रस आहे, वेळ आहे, वय काय आहे, असे सर्व पाहून माहिती द्यायची, किझ सोडवून घ्यायचे, फोटो काढायचा. हे सर्व आम्ही मंगलाताई व नेहाताईकडून शिकलो.

– कल्याण सहस्रबुध्दे (सेवासदन)

फेक प्रॉडक्ट आणि खरे प्रॉडक्ट कसे ओळखायचे, हे मला या निमित्ताने कळले. वेगवेगळ्या चिन्हांची माहिती मिळाली. लोकांना माहिती सांगायला मजा आली. लोक अजून माहिती घेण्यास उत्सुक होते. मला ही संधी दिल्याबद्दल मुंबई ग्राहक पंचायतीचे आभार.

– अस्मि जोशी (जिज्ञासा शाळा)

पेणमध्ये वार्षिक स्नेहमेळावा

– सुजाता तावरे, कार्यवाह, पेण विभागीय समिती

रायगड जिल्हा वितरण केंद्र व पेण विभागीय समिती यांच्या संयुक्त विद्यमाने पेण येथे गुरुवार १६ जानेवारीला मेळावा संपन्न झाला.

या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून मुंबई ग्राहक पंचायतीचे कार्याध्यक्ष अॅड. शिरीष देशपांडे व मुंबई ग्राहक पंचायतीच्या कार्योपाध्यक्ष अनुराधा देशपांडे हे दोघे उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक रायगड वितरण केंद्राचे कार्यवाह मनोज कुळकर्णी यांनी केले. त्यानंतर अनुराधा देशपांडे यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. भ्रगच्च प्रतिसाद आणि कार्यकर्त्यांचा उत्साह पाहून त्यांनी पेणमध्ये ग्राहक पेठ भरवावी असे सुचविले. त्यावर बहुसंख्य सभासदांनी हात वर करून आपला पाठिंबा दर्शविला. या पंचायत पेठेत विद्यार्थ्यांचा

सहभाग तसेच सुजाण बालग्राहक हे अभियान राबविले पाहिजे, असेही त्यांनी सांगितले.

प्रमुख पाहुणे अॅड. शिरीष देशपांडे यांना ८ फेब्रुवारी २०२५ रोजी ७५ वर्ष पूर्ण होत असल्याने रायगड वितरण केंद्राचे माजी अध्यक्ष अभय जोशी यांच्या हस्ते त्यांचा शाल व श्रीफळ देऊन सत्कार करण्यात आला. अॅड. शिरीष देशपांडे यांनी आपल्या मनोगतातून ग्राहक संरक्षण कायदा किती महत्त्वाचा आहे, तसेच मुंबई ग्राहक पंचायत संघटना ही जगातील सर्वोत्तम संघटना आहे व आपल्या ह्या संस्थेत ग्राहकाचे असामान्य महत्त्व विशद केले.

त्यानंतर अध्यक्षीय भाषणात सुधीर तावरे यांनी दोन्ही पाहुण्यांचे आभार मानून पुढील वर्षी पेण मध्ये ग्राहक पेठ भरवू, असे आश्वासन दिले. पेण मध्ये शंभरांच्यावर संघ आणि एकूण सभासद संख्या चार हजारांच्या वर नेण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी सर्वांनी पाठिंबा द्यावा, असे आवाहन केले.

आभार प्रदर्शन पेण विभागीय समितीच्या कार्यवाह सुजाता तावरे यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन शेखर पुंडे यांनी उत्तम रीतीने केले. या स्नेहमेळाव्याला ५८० सदस्य उपस्थित होते. स्नेहभोजनाने मेळाव्याची सांगता झाली.

Block Social Media Access for Children

- Nivedita Mahajan

Many Countries have decided to address the negative impact of social media on young people, particularly their mental health and well-being.

“Sara, wake up. It’s time for school,” Swati, the mother of this 13-year-old, was calling out. After two or three failed attempts to wake her daughter, Swati gave up and let Sara miss school. When Arun returned from his tennis session that morning Swati expressed concern about Sara using the smartphone and being on social media platforms for long hours in the day. Her lack of interest in reading books, talking to friends and relatives in person was overly evident. Restricting her screen time and imposing some rules for using social media platforms had not been of much help. Swati and Arun were now evaluating the possibility of taking Sara to a psychologist to address this concern.

WHY : We want our kids to have a good childhood and their parents to know, we are watching their backs.

HOW :

- Limit access to and use of smartphones and social media.
- Ban children from using social media or opening new accounts.
- Children will need parental consent to open social media accounts.

BUT : It will only create a generation of young people who will be more technologically literate in bypassing these walls. It won't achieve the desired effects.

Households with young children are repeatedly facing the brunt of access to various social media platforms through smartphones. These small worries have snowballed into a growing global concern. Parents, psychologists

and world leaders have agonised over how to curb the technology's addictive pull on young minds. Excessive screen time impacts sleep and is a key driver of child obesity due to increase unhealthy food consumption. While social media can increase the risks of anxiety, depression, loneliness and FOMO (fear of missing out).

Various countries are now working on reforming their rules and regulations for using smartphones with internet access. Countries including France, Sweden and some U.S. states have passed laws to restrict access for minors without a parent's permission, but the Australian ban is absolute.

On November 28th, 2024 Australia in its Social Media Minimum Age Bill, approved a social media ban for children aged under 16 setting a benchmark for jurisdictions around the world with one of the toughest regulations targeting Big Tech. The law forces tech giants from Instagram and Facebook owner Meta to TikTok to stop minors logging in or face fines of up to A\$49.5 million (\$32 million). A trial of methods to enforce it will start in January with the ban to take effect in a year. 77% of the population which included parents of children who had self-harmed due to social media bullying, advocate the ban.

An expert panel, commissioned by French President Emmanuel Macron, led by eminent

neurologist and psychiatrist, including education, law and tech experts, delivered its findings about smartphones, social media and their negative impact on young minds. Their report issued in April 2024 said children under 11 should be barred from having a cell phone, while the use of smartphones with internet access should be prohibited for anyone under 13 years old. Social media apps should be forbidden for anyone under 15 and minors over 15 should only have access to platforms deemed "ethical".

To deal with the geopolitical impact of social media, ministers in Sweden's government are considering imposing strict age limits on social media platforms if tech companies find themselves unable to prevent gangs from recruiting young people online to carry out murders and bombings in the Nordics. Gangs are using social media platforms as 'digital marketplaces' for recruiting anonymous teenagers as young as 11 years to commit bombings and murders. It is a very serious situation.

In India's attempt to restrict the impact of social media, children below the age of 18 will now need parental consent to open social media accounts, according to the draft rules of the Digital Personal Data Protection Act, 2023, which were published by the Centre on Friday, 3 Jan 2025. The centre has asked the public to send objections and suggestions. The public can submit their feedback on mygov.in. The draft rules will be taken into consideration after February 18th, the Ministry of Electronics and Information Technology (Meity) said in the notification. The consent given to a child by a parent or guardian, for opening social media accounts needs to be "verifiable". To verify consent, fiduciaries must use government-issued IDs or digital identity tokens, such as those linked to Digital Lockers.

Opinions are divided

- Any restrictions infringe on the human rights of young people by interfering with their ability to participate in society.

- Some youth advocacy groups and academics warn that any ban or restrictions would shut off the most vulnerable young people, including LGBTQIA and migrant teenagers, from support networks.
- Bans are being challenged in court on free speech grounds.

Challenges

- The sheer volume of content on social media makes it difficult to monitor and regulate.
- Anonymity on social media platforms can embolden users to unethical access and use.
- Another pain point is social media platforms' lack of transparency and accountability in content moderation policies.
- It can be difficult to enforce restrictions on social media, especially for children who may find ways to get around them.
- A total ban may drive young people to less visible, more dangerous parts of the internet.

Possible road ahead

Since the issue impacts geopolitical, social and individual well-being there is no, one solution.

- Policy measures have to be drafted considering the social fabric of each nation.
- Awareness programs have to be run across schools, colleges and universities in all strata of society.
- Parents must be educated about the importance of policy decisions and rope in their contribution to creating an impact.
- Emphasis on strengthening the family bond could be key in fighting this menace of social media.

Rather than putting smartphones and social media in a dark light a more pragmatic approach is required. One couldn't agree more that despite all their vices, smartphones and social media have multifarious benefits and are here to stay. We can empower the young with the knowledge of these mediums and how they can create wonders by putting these super-powerful tools to their optimum benefit.

• Postal registration No. MCN/158/2023-2025 • WPP License No. MR/TECH/WPP-137/North/2023-2025
 • License to post without prepayment, on 5th & 6th • Vile Parle (W) P.O. Mumbai 400 056

RNI No. MAHBIL/2011/39044

पुणे पेट

अभिनव कल्पकतेने सजलेल्या 'जागो ग्राहक जागो' स्टॉलवर उत्साही छोटे-मोठे कार्यकर्ते.

चिमुरड्या अस्मीने सांगितलेली माहिती ऐकून तिचे कौतुक करणाऱ्या आजी

अलिबाग येथील पेठेत 'जागो ग्राहक जागो'च्या स्टॉलवर मार्गदर्शन करताना BIS चे अधिकारी श्याम निंबाळकर

स्वरा, अस्मी, अन्वय, अस्मिता
 अतिशय सख्ये उत्तम, कार्य
 लक्ष्मि बघत राग जागृती करव्याचे
 काम करेत झडिते.
 साडाबाजी चर्यत सूप कोण
 इन्चम नयती
 सूप सूप कौतुक वाटते.
 शौचद्विनी जिनयक टापर
 १९२२०१३१३०

पुणे पंचायत पेठेतील बाल मार्गदर्शक अचिंत वेद्य, अन्वय जागळेकर आणि स्वरा रानडे

कल्पकतेने सजलेल्या सॅल्फी पॉईंटचा आनंद घेताना बालग्राहक

उपस्थितांना मार्गदर्शन करताना